

บทที่ 4

คติในการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทอง

พัฒนาการของคติการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทอง

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในขณะนี้ได้แสดงให้เห็นว่าคติในการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาด้วยดอกไม้ เป็นคติที่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของพุทธศาสนา มาตั้งแต่ยุคต้นของศาสนา นี้ ประติมากรรมเนื่องในพุทธศาสนาที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นในช่วงต้นของพุทธศาสนาได้สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนได้กระทำสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือโดยใช้ดอกไม้เป็นเครื่องสักการะบูชา ดอกไม้ที่ใช้เป็นเครื่องสักการะบูชานั้นมีทั้งที่เป็นดอกไม้เพียงดอกเดียว ดอกไม้เป็นช่อ ดอกไม้ที่นำมาร้อยกันเข้าเป็นพวงมาลัย ดอกไม้ที่มีก้านดอกยาว ที่มีใบไม้ติดอยู่ด้วยใบไม้เพียงใบเดียวและใบไม้เป็นช่อ (Robinson and Johnson 1982 : 38-64)

แม้ว่าในช่วงต้นของประวัติศาสตร์พุทธศาสนาจะปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นคติดังกล่าวน้อย เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่ยังพบศิลปกรรมที่เนื่องในพุทธศาสนาไม่มากนักก็ตาม แต่ครั้นล่วงมาถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชซึ่งครองราชย์ในราวช่วงปลายของพุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา (Robinson and Johnson 1982 : 46-48) ศิลปกรรมที่เนื่องในพุทธศาสนาก็เฟื่องฟูขึ้น จึงมีการค้นพบหลักฐานที่เกี่ยวกับคติดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในศิลปกรรมเป็นจำนวนมากและค้นพบสืบเนื่องกันมาโดยลำดับ

ในระหว่างราว พ.ศ. 343 - 443 ได้ปรากฏภาพสลักของพระเจ้าวิฑูทกะ (Vidudabha) เสด็จไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ โดยสลักไว้ที่พระมหาสถูปการหุด (Barhut) ในประเทศอินเดีย สลักด้วยหินทรายสีแดง ขนาดสูง 18.7 นิ้ว ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานศิลปะเฟรีย (Freer Gallery of Art) กรุงวอชิงตัน ดี.ซี (Washington, D.C.) ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นภาพที่ปรากฏขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ยังไม่มีการสร้างสรรค์พระพุทธรูปของมนุษย์ (Human Form) ขึ้นมา จึงใช้สัญลักษณ์แทนพระพุทธองค์(รูปที่ 1) ซึ่งในภาพนี้ได้ใช้สัญลักษณ์เป็นรูปวงล้อหรือธรรมจักรแทนพระองค์ โดยสลักภาพของธรรมจักรไว้ตรงกึ่งกลางภาพทางด้านหน้าของธรรมจักรมีแท่นที่วางแปลาวางอยู่ เหนือธรรมจักรขึ้นไปมีจักรปักอยู่ ธรรมจักรมีศูนย์กลางตรงกลาง ถัดไปเป็นซี่ล้อที่ต่อออกไปจากศูนย์กลางเป็นรูปรีสมิไปเชื่อมกันกับขอบของธรรมจักร ทางด้านข้างของธรรมจักรมีรูปบุคคลกำลังยืนแสดงความเคารพธรรมจักร โดยการประนมมือหรือการไหว้ด้วยฝ่ามือ

ทางด้านข้างของแท่นที่วางอยู่ตรงหน้าธรรมจักรมีบุคคลกำลังคุกเข่าและกราบธรรมจักรลงบนแท่นนั้นข้างละคน บนแท่นมีดอกไม้วางอยู่หลายดอกส่วนที่มุมของธรรมจักรมีพวงมาลัยขนาดใหญ่รวมไว้พวงหนึ่งพวงมาลัยห้อยยาวลงมาด้านล่าง จนส่วนปลายของพวงมาลัยย้อยลงมาวางอยู่ในบริเวณส่วนกึ่งกลางของแท่นดังกล่าว (Craven 1984 : 61)

ประติมากรรมชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นคติในการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาในช่วงระยะเวลาที่เป็นช่วงต้นของพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการกระทำสักการะบูชาสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเครื่องบูชาที่เป็นที่นิยมในขณะนั้น คือ ดอกไม้ โดยในภาพนี้ได้ปรากฏขึ้นทั้งในส่วนของดอกไม้ที่วางอยู่บนแท่นบูชาทางด้านหน้าของธรรมจักร โดยวางแยกกันอยู่เป็นดอกๆ และดอกไม้ที่นำมาร้อยกันเข้าเป็นพวงมาลัย ซึ่งได้นำมากระทำสักการะบูชาพระพุทธองค์ โดยการสวมไว้บนคุมของธรรมจักร

นอกจากนี้ ประติมากรรมชิ้นนี้ยังสะท้อนให้เห็นคติที่สำคัญว่าในกรณีของพุทธศาสนา ในระยะเวลานั้นดอกไม้เป็นเครื่องสักการะบูชาที่สำคัญของพุทธศาสนา โดยแม้แต่กษัตริย์เอง คือ พระเจ้าวิทูทกะก็ยังทรงใช้ดอกไม้เป็นเครื่องกระทำสักการะบูชาต่อพระพุทธองค์ รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นประเพณีปฏิบัติที่สำคัญในการกระทำสักการะบูชาสิ่งที่เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ดังกล่าวด้วยว่าทางค้ำหน้าของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นมีแท่นที่วางเปล่าวางอยู่แท่นหนึ่ง เป็นแท่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาดไม่ใหญ่นัก และวางห่างออกมาจากสิ่งที่เป็นพุทธบูชานั้นแต่เพียงเล็กน้อย จากการที่ได้ปรากฏภาพของดอกไม้และพวงมาลัยที่วางอยู่บนแท่น ตลอดจนการที่ผู้กระทำสักการะบูชากำลังกราบสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นลงบนแท่น ทำให้สามารถที่จะสันนิษฐานได้ว่าแท่นที่วางเปล่าดังกล่าวนี้เป็นแท่นที่ได้จัดวางไว้ทางด้านหน้าของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนา เพื่อใช้สำหรับให้ผู้กระทำสักการะบูชาได้ใช้สำหรับการวางเครื่องสักการะบูชาที่เตรียมมาสำหรับการกระทำสักการะบูชา และเมื่อวางเครื่องสักการะบูชานั้นเรียบร้อยแล้วก็กราบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงบนแท่นดังกล่าวด้วย จึงมักจะเรียกกันโดยทั่วไปว่า “แท่นวางเครื่องสักการะบูชา” โดยแท่นดังกล่าวนี้มักจะพบเห็นได้โดยทั่วไปในบริเวณด้านหน้าของสิ่งที่เป็นพุทธบูชาทุกแห่งและเป็นแท่นที่มักจะทำด้วยหิน โดยการสลักขึ้นอย่างง่ายๆ ราบเรียบทุกด้าน หรืออาจจะมีลวดลายสลักแต่เพียงเล็กน้อยที่ด้านข้างของแท่น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าการวางแท่นวางเครื่องสักการะบูชาไว้ทางด้านหน้าของสิ่งที่เป็นพุทธบูชาดังกล่าวนี้ เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนารุ่นต้น

ด้วยเหตุที่ประติมากรรมชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า ดอกไม้เป็นเครื่องสักการะบูชาแต่เพียงอย่างเดียวที่ปรากฏขึ้นในภาพแสดงการกระทำสักการะบูชาในครั้งนี้ ประติมากรรมชิ้นนี้จึงได้แสดงให้เห็นรูปแบบในการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาด้วยดอกไม้ไว้อย่าง

ละเอียด โดยแสดงให้เห็นว่าบนแท่นวางเครื่องสักการะบูชาดังกล่าวตรงกลางของแท่นเป็นที่วางพวงมาลัยขนาดใหญ่ที่ข้อยลงมาจากส่วนของคุมของธรรมากรทางซ้ายของแท่นมีดอกไม้วางอยู่ทางด้านบน 2 ดอก ทางด้านล่าง 2 ดอก ดอกไม้เหล่านี้วางแยกออกจากกันทุกดอกและดอกไม้เหล่านี้ไม่ได้มีส่วนใบไม้หรือก้านดอกติดอยู่ แต่ตรงกึ่งกลางระหว่างดอกไม้ทั้ง 4 ดอกนี้ มีดอกไม้วางอยู่สองดอก ดอกไม้ทั้งสองดอกนี้มีส่วนก้านดอกติดอยู่โดยก้านดอกยาวลงมาทางด้านล่างของแท่นตรงกลางก้านดอกมีใบไม้ติดอยู่ 2 ใบ ทางด้านขวาของดอกไม้ดอกหนึ่งในจำนวนดอกไม้สองดอกนี้มีส่วนของพวงมาลัยที่กล่าวมาวางทับอยู่ ส่วนในบริเวณที่ว่างของแท่นนี้ทางด้านขวาของพวงมาลัยถัดออกมาจากพวงมาลัยมีดอกไม้วางอยู่ดอกหนึ่ง เป็นดอกไม้ที่มีก้านดอกที่ยาวลงมาทางด้านล่างและมีใบไม้อยู่ตรงกึ่งกลางของก้านดอก 2 ใบเช่นเดียวกัน รอบๆ ดอกไม้ดอกนี้มีดอกไม้วางอยู่หลายดอกแล้ว แต่เป็นดอกไม้ที่ไม่มีส่วนของใบและก้านดอกติดอยู่ทั้งสิ้น โดยดอกไม้เหล่านี้วางอยู่ทางด้านบนดอกหนึ่ง ด้านล่าง 2 ดอก และด้านขวา 1 ดอก เหนือดอกไม้ทางด้านล่างมีใบไม้วางแยกต่างหากออกไปจากดอกไม้ที่กล่าวมาใบหนึ่ง

จากที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าประติมากรรมชิ้นนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่าคติในการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เนื่องในพุทธศาสนาของพุทธศาสนารุ่นต้นด้วยดอกไม้มันั้นได้มีประเพณีปฏิบัติโดยใช้ดอกไม้ที่มีลักษณะที่สำคัญ 5 รูปแบบ คือ

1. ดอกไม้ที่มีแต่เฉพาะส่วนดอกเพียงดอกเดียว ไม่มีส่วนของก้านดอกและใบไม้ติดอยู่
2. ดอกไม้เพียงดอกเดียวที่มีส่วนของก้านดอกและใบไม้ติดอยู่ด้วย
3. ดอกไม้สองดอกหรือเป็นช่อที่มีส่วนของก้านดอกและใบไม้ติดอยู่ด้วย
4. ดอกไม้ที่นำมาร้อยรวมกันเข้าเป็นพวงมาลัย
5. ใบไม้เพียงใบเดียว

ภาพสลักที่สะท้อนให้เห็นคติดังกล่าวในช่วงระยะเวลาระหว่างราว พ.ศ.343 - 443 ที่ปรากฏขึ้นในสถาปัตยกรรมดังกล่าวนี้ได้ปรากฏขึ้นในหลายรูปแบบ โดยบางรูปแบบได้ปรากฏขึ้นในภาพสลักรูปวงกลมที่ใช้สำหรับการประดับตกแต่งศาสนสถานแห่งนี้ ดังกรณีของภาพสลักรูปวงกลมที่สลักเป็นภาพของผู้กระทำสักการะบูชาเป็นจำนวนมากกำลังกระทำสักการะบูชาคันพระศรีมหาโพธิ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ (รูปที่ 2) โดยแสดงภาพของคันพระศรีมหาโพธิ์อยู่ตรงกลางภาพทางด้านหน้าของคันพระศรีมหาโพธิ์มีแท่นวางอยู่แท่นหนึ่ง ทางด้านข้างทั้งสองข้างของคันพระศรีมหาโพธิ์มีบุคคลชุนนวมกันอยู่อย่างเนืองแน่น คนที่อยู่ด้านหน้ากำลังนั่งส่วนคนที่อยู่ข้างหลังกำลังยืนบางคนกำลังกระทำสักการะบูชาคันพระศรีมหาโพธิ์ด้วยการประนมมือ บางคนกำลังถือพวงมาลัยและกำลังจะวางพวงมาลัยนั้นลงบนแท่นทางด้านหน้าของคันพระศรีมหาโพธิ์ บางคนคุกเข่าและกราบลงบนแท่น บนแท่นมีดอกไม้วางอยู่หลายดอก (Robinson and Johnson 1982 : 64)

อันแสดงให้เห็นว่าเครื่องสักการะบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามคตินิยมของประชาชนในเวลานั้น คือ ดอกไม้ และประติมากรรมชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นด้วยเช่นกันว่าดอกไม้ที่ใช้สำหรับการกระทำสักการะบูชาไม่ว่าทั้งที่ใช้ดอกไม้เพียงดอกเดียวและดอกไม้ที่นำมาร้อยเป็นพวงมาลัย เช่นเดียวกันกับที่ปรากฏในภาพสลักเหตุการณ์ตอนที่พระเจ้าวิทูทกะได้ทรงใช้สำหรับการกระทำสักการะบูชาธรรมจักรที่สลักไว้ที่สถูปารหุคเช่นเดียวกันดังที่ได้กล่าวมา แต่ภาพของเครื่องสักการะบูชาที่วางอยู่บนแท่นวางเครื่องกระทำสักการะบูชาทางด้านหน้าของต้นพระศรีมหาโพธิ์ในประติมากรรมชิ้นนี้ ได้ให้ความรู้เพิ่มเติมออกไปจากที่กล่าวมาว่าในกรณีของเครื่องสักการะบูชาประเภทใบไม้ นั้น นอกจากจะปรากฏขึ้นในรูปแบบเพียงใบเดียวดังกล่าวแล้ว ยังปรากฏขึ้นในรูปแบบของใบไม้หลายใบที่มีกิ่งไม้ติดมาด้วยอีกรูปแบบหนึ่ง โดยในภาพนี้แสดงให้เห็นว่ามีกิ่งไม้ที่มีใบไม้ติดอยู่ 2 ใบและกิ่งไม้ที่มีใบไม้ติดอยู่ 3 ใบ

ในขณะที่เดียวกันกับภาพสลักอีกภาพหนึ่งที่สลักไว้บนเสาของรั้วศิลาที่สร้างขึ้นล้อมรอบพระมหาสถูปารหุคได้แสดงภาพของต้นพระศรีมหาโพธิ์ โดยสลักขึ้นในระหว่างราวปี พ.ศ. 443 - 463 (รูปที่ 3) ภาพสลักชิ้นนี้ในปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกัลกัตตาในประเทศอินเดีย (Indian Museum, Calcutta) (Malandra 1988 : 15) ภาพสลักภาพนี้สลักในแนวตั้งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามรูปแบบของเสา เป็นภาพที่แสดงการกระทำสักการะบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนิกชน โดยด้านบนสุดแสดงภาพของต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ได้รับการประดับตกแต่งอย่างงดงามด้วยฉัตรและพวงมาลัย ทางด้านล่างของภาพมีศาสนสถานสำหรับต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นนี้ที่เรียกว่า โพธิมระ (Bodhi - ghara) โดยศาสนสถานแห่งนี้มีสองชั้น มีฐานทำด้วยอิฐ ทางด้านหน้ามีเสาที่หัวเสาสลักเป็นรูปช้างมีรูปแบบคล้ายคลึงกับรูปแบบของหัวเสาของพระเจ้าอโศกมหาราช ภายในศาสนสถานแห่งนี้มีแท่นหินหรือบัลลังก์วางอยู่แท่นหนึ่งแท่นนี้มีเสานาคเล็กสี่ต้น ผู้กระทำสักการะบูชากำลังยืนอยู่ในบริเวณนี้และบนชั้นที่สองของศาสนสถาน โดยชั้นที่สองได้มีการสร้างหน้าจั่วเป็นรูปวงโค้ง ศาสนสถานแห่งนี้ล้อมอยู่โดยรอบต้นพระศรีมหาโพธิ์ ศิลจารึกที่มีการสลักไว้บนภาพสลักชิ้นนี้เป็นหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรที่มีความเก่าแก่ที่สุดที่เกี่ยวกับโพธิคยา (Bodhgaya) เป็นศิลจารึกที่สลักไว้ว่า "ภควคาสก มุณีโน โพโร" ซึ่งแปลว่าการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าศากยมุนี อันเป็นการยืนยันให้เห็นว่าภาพนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการทรงตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าศากยมุนีที่โพธิคยา รวมทั้งได้ยืนยันให้เห็นถึงคติการสร้างอาคารสถานล้อมรอบต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นอาคารที่มีลักษณะเปิดโล่งมาตั้งแต่ยุคต้นของพุทธศาสนา คือ ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 5 (Malandra 1988 : 14)

นอกจากนี้ ภาพนี้ยังแสดงรายละเอียดของคติการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยดอกไม้ของพุทธศาสนิกชนไว้เป็นจำนวนมาก อย่างในกรณีของการกระทำสักการะบูชาช้างที่สลักไว้บนหัวเสาที่กล่าวมา โดยการแขวนพวงมาลัยไว้ที่วงของช้างรวมทั้งบริเวณโคนต้นของต้นพระศรีมหาโพธิ์ก็มีการถวายนพมาลัยไว้เช่นเดียวกัน ส่วนผู้ที่ยืนอยู่ทางด้านข้างของแท่นที่กล่าวมาซึ่งเป็นแท่นสำหรับการวางเครื่องสักการะบูชากำลังประนมมือเพื่อกระทำสักการะต้นพระศรีมหาโพธิ์ ในขณะที่ผู้ที่กำลังนั่งอยู่ทางด้านข้างของแท่นดังกล่าวทั้งสองข้างข้างละคนกำลังคุกเข่าและกราบลงบนแท่นวางเครื่องกระทำสักการะบูชานั้น บนแท่นนั้นมีดอกไม้และใบไม้วางอยู่เป็นจำนวนมาก โดยดอกไม้ที่วางไว้มีหลายลักษณะ คือ ทั้งดอกไม้ที่สลักเป็นดอกไม้บานเพียงดอกเดียว ซึ่งมีปริมาณมากที่สุดและกระจายอยู่เต็มทั้งแท่นดอกไม้ที่มีใบและก้านดอกติดอยู่ด้วย และดอกบัวที่มีก้านดอกยาวลงมาทางด้านล่าง

สำหรับต้นพระศรีมหาโพธิ์นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธองค์ในขณะที่พระองค์ทรงตรัสรู้ดังกล่าวแล้ว ยังปรากฏขึ้นในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แทนการปรากฏพระวรกายขึ้นในสถานที่แห่งนั้นของพระพุทธองค์ด้วย จึงได้ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่สะท้อนให้เห็นว่าในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 ได้มีการจำลองต้นพระศรีมหาโพธิ์ขึ้นใช้สำหรับการกระทำสักการะบูชาแทนพระพุทธเจ้า โดยต้นพระศรีมหาโพธิ์ดังกล่าวได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นในลักษณะที่มีส่วนโคนต้นที่ติดอยู่กับพื้นดิน มีส่วนลำต้น ส่วนกิ่งก้าน และส่วนใบอย่างสมบูรณ์เหมือนต้นไม้จริงๆ ทุกประการ ดังกรณีที่ได้ปรากฏขึ้นในภาพสลักพระพุทธประวัติตอนพระพุทธองค์เสด็จลงมาจากรวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากที่ทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธรามดา โดยเสด็จลงมาสู่เมืองสังกัสสะหรือสังกัสสะหรือสังกิสสะ (Sankisya) ซึ่งสลักไว้ด้วยศิลาด้วยศิลปะอินเดียแบบโบราณมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 (รูปที่ 4) ที่ค้นพบที่พระมหาสถูปสาณูจี (Sanchi) ในประเทศอินเดีย โดยใช้ภาพต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองขึ้นแทนพระพุทธองค์ (กรมศิลปากร 2532 : 68)

ในภาพสลักดังกล่าวนี้ ตอนบนสุดตรงกลางของภาพสลักเป็นภาพของต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองต้นหนึ่ง เป็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่มีส่วนฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมอันเป็นสัญลักษณ์ของพื้นดินเหนือขึ้นไปตรงส่วนกลางเป็นส่วนโคนต้นถัดขึ้นไปเป็นลำต้นขนาดใหญ่ ถัดขึ้นไปเป็นส่วนกิ่งที่แยกออกไปจากส่วนลำต้นในทุกด้าน โดยโคนล่างเริ่มผายออกเป็นรูปโค้งแล้วค่อยๆ อดัดส่วนปลายเข้าหากันจนมาบรรจบกันที่ส่วนยอด จึงมีลักษณะโดยรวมเป็นรูปทรงกลมทุกกิ่งก้านมีส่วนใบแผ่ออกโดยตลอด ทางด้านข้างทั้งสองด้านมีภาพบุคคลนั่งพับเพียบและประนมมือกระทำสักการะบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลอง โดยการประนมมือด้านละ 2 คน ด้านล่างของต้นพระศรีมหาโพธิ์ สลักเป็นภาพบันไดทอดลงมาสู่เบื้องล่างจนถึงส่วนล่างสุดของภาพทั้งสองด้านของบันไดมีบุคคลมาประชุมกันอยู่โดยสลักเรียงกันลงมา บุคคลเหล่านั้นแสดงการกระทำสักการะ

บูชาโดยการประนมมือ บางคนถือดอกไม้ไว้ในมือ ที่ส่วนล่างสุดตรงกึ่งกลางของภาพมีการสลักเป็นภาพต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองที่มีรูปแบบอย่างเดียวกันกับที่ปรากฏบนส่วนบนสุดของภาพอีกด้านหนึ่ง ทั้งสองด้านของต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองด้านนี้มีภาพบุคคลหลายคนกำลังยืนกระทำสักการะบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองด้านนี้ โดยการประนมมือเช่นเดียวกันโดยบุคคลเหล่านี้มีเด็กรวมอยู่ด้วยหลายคน และด้านล่างสุดของภาพมีแท่นวางเครื่องสักการะบูชาอยู่แท่นหนึ่ง

จากภาพสลักภาพนี้แสดงว่าได้มีการให้ต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรองค์ โดยแสดงเรื่องราวในขณะที่พระพุทธรองค์ทรงเริ่มต้นเสด็จจากสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งแสดงภาพของพระองค์โดยต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองด้านที่สลักไว้ด้านบน รวมทั้งการแสดงภาพของบันไดแทนการเสด็จลงมาของพระองค์ จนพระองค์เสด็จลงมาถึงเมืองสังกัสสนคร ซึ่งแสดงภาพของพระองค์อีกครึ่งหนึ่ง โดยการให้ต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองที่สลักไว้ทางด้านล่างเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์

จากหลักฐานที่ปรากฏบนภาพสลักดังกล่าวนี้ อาจจะสันนิษฐานได้ว่าในระยะเวลาดังกล่าวนี้ได้ปรากฏกติกการสร้างสรรค์หรือการจำลองต้นพระศรีมหาโพธิ์ขึ้นใช้สำหรับกระทำสักการะบูชาแทนพระพุทธรองค์ด้วย ซึ่งคิดดังกล่าวนี้คงมีความแพร่หลายมากเพราะจากการขุดค้นทางโบราณคดีได้มีการค้นพบการสร้างสรรค์หรือการจำลองใบโพธิ์ด้วยวัสดุต่างๆ แม้แต่การทำด้วยดินเผาในแหล่งโบราณคดีต่างๆ ที่เป็นสถูปและศาสนสถานอื่นๆ ที่เนื่องในพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่ในบริเวณเมืองโบราณดักกสิลา ซึ่งโบราณวัตถุเหล่านี้อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของต้นพระศรีมหาโพธิ์จำลองที่กระทำขึ้นด้วยวัสดุานาชนิดและอาจจะเป็นต้นเค้าของกติกการสร้างต้นไม้มงคลขึ้นเพื่อใช้สำหรับการกระทำสักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุหรือสถูปในระยะหลังลงมา

นอกจากนี้ ภาพสลักทั้งสี่ภาพนี้ยังสะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงที่สำคัญอีกประการหนึ่งว่าวิธีในการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาด้วยดอกไม้ดังกล่าวนี้เป็นวิธีที่ได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกันของชนทุกชั้น โดยภาพสลักภาพแรกสะท้อนให้เห็นวิธีของชนชั้นสูง คือ พระมหากษัตริย์และข้าราชการบริวาร ในขณะที่ภาพสลักภาพที่สอง ภาพที่สาม และภาพที่สี่สะท้อนให้เห็นคติของสามัญชนหรือประชาชนโดยทั่วไป

ในช่วงปลายของพุทธศตวรรษ 4 ภาพสลักที่มีการสลักไว้ที่เจดีย์สถาน (Chaitya) หรือถ้ำที่เป็นศาสนสถานในพุทธศาสนาที่มีชื่อว่าภาษา (Bhaja) ในประเทศอินเดียได้แสดงคติของการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทองเช่นเดียวกัน

ถ้ำภาษาเป็นถ้ำที่สลักขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ใช้เป็นศาสนสถาน ภายใต้นอกจากจะสลักรูปเจดีย์สถานแล้วยังสลักเป็นช่องกุหาเล็กๆ เป็นกุฎิที่จำพรรษาของพระสงฆ์ โดยกุฎิเหล่านั้นตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเจดีย์สถานประธาน ในบริเวณกุฎิดังกล่าวซึ่งเป็นบริเวณที่ห่างออกไปจาก

เจดีย์สถานประธาน ตรงบริเวณประตูของกุฎีได้ปรากฏภาพสลักเป็นประติมากรรมนูนต่ำเป็นจำนวนมาก ดังกรณีที่ได้ปรากฏภาพสลักเทพเจ้าในศาสนาพระเวท (Vedic) สององค์ (รูปที่ 5) โดยสลักเป็นประติมากรรมนูนที่สลักเพียงชิ้นๆ ตามลักษณะของประติมากรรมดินเผาที่เป็นที่นิยมกันในขณะนั้น เทพทั้งสองนั้น คือ พระอินทร์ (Indra) และพระสุริยะ (Surya) โดยแสดงภาพของพระอินทร์ในขณะที่พระองค์กำลังทรงช้างเอราวัณหรือไอราวัต (Airavata) (Craven 1984 : 54-55) โดยช้างเชือกนี้กำลังชูวงของตนขึ้นไปจับต้นไม้ต้นหนึ่งไว้ ต้นไม้ต้นนี้ได้เจริญเติบโตขึ้นจากการหยั่งรากลงมาสู่พื้นดินที่สลักไว้เบื้องล่างมีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งประทับนั่งอยู่บนพระราชบัลลังก์ มีประชาชนแวดล้อมอยู่โดยรอบพระองค์ทั้งพระเจ้าแผ่นดินและประชาชนกำลังกระทำการสักการะบูชาต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ต้นหนึ่ง โดยการกระทำสักการะดังกล่าวได้ใช้ดอกไม้เป็นเครื่องสักการะบูชา โดยการนำดอกไม้มาร้อยเป็นพวงมาลัยแล้วนำไปบูชาต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ต้นนั้น โดยการนำไปประดับตกแต่งไว้หรือนำไปแขวนบนต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ต้นนั้น

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 4-5 คติการบูชาที่สังคีตสิทธิ์ในพุทธศาสนาด้วยการใช้ดอกไม้เป็นเครื่องสักการะบูชาที่ยึดถือปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในหมู่ผู้นับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่เคารพสูงสุดของพุทธศาสนิกชนและในระยะเวลาที่สัญลักษณ์ดังกล่าวมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น ธรรมจักร บัลลังก์ที่วางเปล่า รอยพระพุทธรบาท เป็นต้น แต่สัญลักษณ์ที่ได้รับความนิยมเคารพอย่างแพร่หลายมากที่สุดและมีความสำคัญมากที่สุด คือ สถูป ซึ่งนอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์และแพร่หลายมากที่สุดในระยะเวลาดังกล่าวแล้ว ยังมีพัฒนาการของการสืบเนื่องคติดังกล่าวมาอย่างยาวนานตราจนกระทั่งปัจจุบันนี้ (Fisher 1993 : 7-10)

จากการขุดค้นทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีที่เป็นสถูปที่มีอายุอยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 3 - 6 เป็นจำนวนมากในบริเวณเมืองโบราณดักกิลลาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย ได้มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นว่าในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 3 - 6 นั้น นอกจากคติการบูชาสถูปจะยึดถือปฏิบัติกันโดยใช้ดอกไม้เป็นเครื่องสักการะบูชาอย่างที่ปรากฏในหลักฐานทางโบราณคดีประเภทประติมากรรมที่มีการค้นพบในแหล่งโบราณคดีหลายแห่ง อาทิ สถูปการหุด สถูปสาณูจิ และสถูปอมราวดี (Amaravati) ในประเทศอินเดีย เป็นต้น เป็นจำนวนมากแล้ว ยังมีการค้นพบว่าคติดังกล่าวได้ปรากฏขึ้นเช่นเดียวกันในบริเวณภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในระยะเวลานั้น โดยเฉพาะการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าวในกรูหรือห้องสำหรับการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งค้นพบจากการขุดค้นทางโบราณคดีในบริเวณใจกลางขององค์สถูปที่ตั้งอยู่ภายใต้ระดับผิวดินตามปกติลงไปมาก โดยดอกไม้ที่ค้นพบภายในกรูหรือผอบที่

ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่กล่าวนี้ได้พัฒนาออกไปจากการใช้ดอกไม้จริง ๆ ไปสู่การสร้าง
 สรรค์ดอกไม้จำลองขึ้นใช้แทน เพื่อให้ดอกไม้ที่มีความคงทนถาวรสามารถที่จะเป็นเครื่องบูชา
 พระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานไว้ภายในกรุหรือหีบเดียวกันนั้นเป็นนิรันดร์ โดยวัสดุที่นิยมใช้
 ในการสร้างสรรค์ดอกไม้ดังกล่าว คือ ทองคำและเงิน ซึ่งนอกจากจะเป็นวัสดุที่มีคุณค่าและมีราคา
 ตามยุคสมัยแล้ว ยังเป็นวัสดุที่มีความคงทนถาวรมากกว่าแร่ธาตุอื่น ๆ ที่นิยมใช้กันอยู่โดยทั่วไปใน
 เวลานั้น ดอกไม้ดังกล่าวนี้เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง”

อย่างไรก็ดี ในการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้ภายในกรุหรือหีบภายในสถูปที่
 ค้นพบจากการขุดค้นในบริเวณเมืองโบราณดักกสิลาที่กล่าวมา ได้มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณ
 ศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นว่าได้มีการใช้ดอกไม้สดเป็นเครื่องสักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุเหล่านั้น
 เช่นกัน โดยการบรรจุดอกไม้สดลงไปในกลุ่มหรือหีบที่ทำด้วยหินแล้วบรรจุหีบนั้นไว้ภายในกรุที่
 ใช้สำหรับการบรรจุหีบที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ (Marshall 1951 : 191) แต่ดอกไม้สดที่
 เป็นเครื่องสักการะบูชาที่บรรจุไว้ภายในกลุ่มหรือหีบนั้นไม่อาจจะคงทนอยู่ได้อย่างยืนยาวนักและ
 ไม่สามารถที่จะหลงเหลืออยู่ได้จนกระทั่งปัจจุบันนี้ กลุ่มหรือหีบดังกล่าวจึงยังคงหลงเหลืออยู่ใน
 สภาพของกลุ่มหรือหีบที่ว่างเปล่าหรือปรากฏแต่เพียงร่องรอยเท่านั้น ในขณะที่ดอกไม้ที่ได้สร้าง
 สรรค์ขึ้นในรูปของดอกไม้เงินและดอกไม้ทองที่บรรจุไว้ในหีบที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ
 ล้วนแล้วแต่ยังคงทนยืนยาวสืบเนื่องมาได้จนกระทั่งปัจจุบันนี้

ดอกไม้เงินและดอกไม้ทองที่ค้นพบจากการขุดค้นทางโบราณคดีในใจกลางของสถูป
 ดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่เป็นโบราณวัตถุที่มีขนาดเล็ก มีการบรรจุไว้ภายในหีบที่เป็นที่ประดิษฐาน
 พระบรมสารีริกธาตุ ค้นพบร่วมกับกับโบราณวัตถุประเภทสิ่งที่มีค่าอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมากและ
 ค้นพบในสถูปหลายแห่ง อาทิ

1) ดอกไม้ทอง 12 ดอก ทำด้วยแผ่นทองคำที่ตีจนบาง แต่ละดอกมีหลายกลีบ ปลาย
 กลีบแหลมแยกออกจากกันเป็นแฉกๆ บางดอกมีก้านดอกยื่นออกมาเล็กน้อยค้นพบภายในหีบ
 ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ โดยหีบดังกล่าวประดิษฐานไว้ภายในกรุสำหรับประดิษฐาน
 พระบรมสารีริกธาตุและมีหีบชั้นนอกอีกชั้นหนึ่ง ค้นพบในสถูปหมายเลข เอ. 1 (AI) ในแหล่ง
 โบราณคดีกาลวาน (Kalawan) ในบริเวณเมืองโบราณดักกสิลา (Marshall 1951 : 327) (รูปที่ 6)

2) ดอกไม้เงิน 16 ดอก จัดทำขึ้นในรูปแบบเดียวกับดอกไม้ทองที่กล่าวมา
 และค้นพบภายในหีบประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุหีบเดียวกันกับที่ค้นพบดอกไม้ทองที่
 กล่าวมาข้างต้น (Marshall 1951 : 327)

นอกจากดอกไม้เงินและดอกไม้ทองจะเป็นเครื่องสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ โดยการบรรจุไว้ร่วมกันภายในผอบที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุดังกล่าวแล้ว จากการขุดค้นทางโบราณคดีในครั้งนี้ ยังได้มีการค้นพบดอกไม้เงินและดอกไม้ทองภายในศาสนสถานที่ตั้งอยู่ในพุทธศาสนาอีกเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีบางส่วนที่สร้างขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากที่กล่าวนี้ และบางส่วนทำด้วยวัสดุชนิดอื่นๆ ที่นอกเหนือออกไปจากเงินและทองคำด้วย อาทิ

- 1) ดอกไม้ทอง 20 ดอก แต่ละดอกมี 6 กลีบ ทำด้วยแผ่นทองคำที่หนา รูปดอกไม้กำลังบานขยายกลีบอย่างเต็มที่ กลีบแต่ละกลีบมีแต่เส้นแบ่งระหว่างกัน ปลายกลีบโค้งมน ค้นพบในบริเวณศาสนสถานภายในเขตสังฆารามในเขต 2 คี. (2D) ภายในเมืองโบราณสิริกัป (Marshall 1951 : 156)
- 2) ดอกไม้ทอง 4 ดอก ในจำนวนนี้มีอยู่ 3 ดอก ที่หุ้มไว้ด้วยแก้วผสมตะกั่ว (Paste) และมีอยู่ดอกหนึ่งที่หุ้มไว้ด้วยเฟลสปาร์ (Felspar) ค้นพบในบริเวณอาคารหมายเลข 2 (House 2) ภายในเมืองโบราณสิริกัป (Marshall 1951 : 187)
- 3) ดอกไม้ทอง 2 ดอก สร้างขึ้นในเทคนิควิธีที่คล้ายคลึงกัน แต่ในส่วนของกลีบดอกทำอย่างเรียบๆ ค้นพบร่วมกับกับดอกไม้ทอง 4 ดอก ที่กล่าวมา (Marshall 1951 : 187)
- 4) ดอกบัวทำด้วยทองแดง ทำเป็นลายนูน ค้นพบในอาคารในเขต เอ. (Block A) ภายในเมืองโบราณสิริกัป (Marshall 1951 : 195)
- 5) ใบองุ่นทำด้วยทองแดงและสำริด ทำเป็นลายนูน ค้นพบในบริเวณเดียวกันกับดอกบัวทำด้วยทองแดงที่กล่าวมา (Marshall 1951 : 195)
- 6) ดอกไม้ทอง ค้นพบในอาคารในเขต ไอ. (I) ภายในเมืองโบราณสิริกัป (Marshall 1951 : 196)
- 7) ดอกไม้ทำด้วยทองแดง ค้นพบในศาสนสถานในเขต ดี. (D) ภายในแหล่งโบราณคดีสิริ (Giri) บริเวณเมืองโบราณดักกิสลา (Marshall 1951 : 347)
- 8) ใบโพธิ์ทำด้วยทองแดง ค้นพบในบริเวณเดียวกันกับที่ค้นพบดอกไม้ที่ทำด้วยทองแดงข้างต้น (Marshall 1951 : 347)
- 9) ใบโพธิ์ทำด้วยทองแดง ค้นพบในบริเวณทางด้านหน้าของบ้านโคตอุปประธานในแหล่งโบราณคดีสฎูปชาวลิอาญ (Jaulian) ในบริเวณเมืองโบราณดักกิสลา (Marshall 1951 : 384)
- 10) ดอกไม้ 2 ดอก ทำด้วยทองแดง ค้นพบจากศาสนสถานหมายเลข 25 และหมายเลข 29 ในแหล่งโบราณคดีสฎูปชาวลิอาญในบริเวณเมืองโบราณดักกิสลา (Marshall 1951 : 385)

11) ใบโพธิ์ช่อหนึ่งทำจากดินเผา ค้นพบจากศาสนสถานหมายเลข 8 ในแหล่งโบราณคดีตูปชาวลิอาญ ในบริเวณเมืองโบราณดักกสิลา (Marshall 1951 : 385)

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่กล่าวมาได้แสดงให้เห็นว่า นับตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 3-6 เป็นต้นมา ศิลปกรรมที่เนื่องในพุทธศาสนาได้สะท้อนให้เห็นคติในการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เนื่องในพุทธศาสนา โดยเฉพาะการกระทำสักการะบูชาสัญลักษณ์ที่ใช้แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องจากในระบอบเวลานั้นยังไม่ปรากฏการสร้างสรรครูปเคารพองค์พระพุทธรูปในรูปของมนุษย์หรือพระพุทธรูปขึ้นมา โดยการใช้ดอกไม้เป็นเครื่องสักการะบูชาดอกไม้ที่นำมากระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวมีอยู่หลายรูปแบบ คือ ดอกไม้เพียงดอกเดียวดอกไม้เป็นช่อ ดอกไม้ที่มีส่วนก้านดอกหรือใบติดมาด้วย ดอกไม้ที่นำมารวมกันโดยทำเป็น พวงมาลัย ใบไม้เพียงใบเดียว และใบไม้เป็นช่อหรือหลายใบที่มีก้านติดมาด้วยแต่ไม่มีดอกไม้ติดอยู่ ในการกระทำสักการะบูชาจะมีการนำดอกไม้เหล่านี้มาวางบนแท่นวางเครื่องสักการะบูชาที่วางอยู่ทางด้านหน้าของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือการสวมหรือแขวนไว้บนสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เช่น การแขวนหรือประดับตกแต่งไว้บนกึ่งของต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นต้น พร้อมกับการกระทำสักการะโดยยกมือขึ้นประนมในบริเวณอกที่เรียกว่าการไหว้และการกราบลงบนแท่นวางเครื่องสักการะบูชานั้น

การกระทำสักการะดังกล่าวนี้ได้ปรากฏให้เห็นได้สำหรับชนทุกชั้นในสังคม นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนกระทั่งถึงสามัญชน โดยศิลปกรรมที่สะท้อนให้เห็นคติเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี เป็นศิลปกรรมที่ปรากฏขึ้นในศูนย์กลางของพุทธศาสนาในระบอบเวลานั้นหลายแห่ง โดยเฉพาะพระมหาสถูปการุฬารในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของพุทธศาสนาในระบอบเวลานั้น

ในขณะเดียวกัน จากการขุดค้นทางโบราณคดีในบริเวณเมืองโบราณดักกสิลา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของพุทธศาสนาในระบอบเวลานั้นอีกแห่งหนึ่ง ได้มีการค้นพบสถูปและศาสนสถานต่างๆ ในบริเวณสังฆารามเป็นจำนวนมาก ภายในสถูปรุ่นต้นเหล่านี้ได้มีการค้นพบกรุหรือห้องสำหรับการประดิษฐานอยู่ภายในผอบที่สร้างขึ้นเป็นพิเศษ บางทีผอบนี้มีหลายชั้นและมีผอบสำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ โดยพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ภายในผอบชั้นในสุด โดยในผอบชั้นในสุดดังกล่าวนอกจากจะมีพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่แล้ว ยังมีเครื่องสักการะบูชาอื่นๆ ที่ใช้สำหรับการกระทำสักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุรวมอยู่ด้วย รวมทั้งดอกไม้เงินดอกไม้ทอง อันเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าดอกไม้เงินและดอกไม้ทองเป็นเครื่องสักการะบูชาที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้สำหรับการกระทำสักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุ

อย่างไรก็ดี คติการกระทำสักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุโดยใช้ดอกไม้เป็นเครื่องสักการะบูชา โดยการบรรจุเครื่องสักการะบูชาประเภทนี้ไว้รวมกันกับพระบรมสารีริกธาตุภายในสถูปดังกล่าวนี้ นอกจากจะมีการสร้างสรรค์ขึ้นในรูปของดอกไม้เงินและดอกไม้ทองคำแล้ว ยังปรากฏว่ามีการใช้ดอกไม้สดเป็นเครื่องสักการะบูชาด้วยเช่นกัน โดยการบรรจุดอกไม้สดลงไปในกล่องหรือหีบที่ทำด้วยหินแล้วบรรจุไว้ภายในกรุหรือถอบที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ แต่ปัจจุบันนี้ดอกไม้สดเหล่านั้นจะไม่อาจจะคงทนยืนยาวสืบต่อมาได้จึงยังคงหลงเหลืออยู่เฉพาะดอกไม้เงินและดอกไม้ทอง ซึ่งได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นด้วยวัสดุที่มีความคงทนและสามารถยืนยาวมาได้จนกระทั่งปัจจุบันนี้

นอกจากนี้ การขุดค้นทางโบราณคดีดังกล่าวยังมีการค้นพบหลักฐานที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่านอกจากจะมีการสร้างสรรค์ดอกไม้เงินและดอกไม้ทองขึ้น เพื่อการทำสักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุภายในสถูปเหล่านั้นแล้ว ยังมีการค้นพบดอกไม้เงินดอกไม้ทองและดอกไม้ที่สร้างสรรค์ด้วยวัสดุอื่นๆ ภายนอกกรุที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุด้วย โดยเฉพาะในบริเวณสถูปและศาสนสถานอื่นๆ ที่เนื่องในพุทธศาสนา อันเป็นการสะท้อนให้เห็นคติที่สำคัญในพุทธศาสนาว่าในระแวกเวลานั้นนอกจากจะมีการสร้างสรรค์ดอกไม้เงินและดอกไม้ทอง เพื่อใช้สำหรับการกระทำสักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุ โดยการบรรจุไว้ภายในถอบที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุภายในสถูปแล้ว ยังมีการใช้ดอกไม้เงินและดอกไม้ทองเพื่อการทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่เนื่องในพุทธศาสนาด้วย เช่น สถูปและศาสนสถานที่สำคัญอื่นๆ เป็นต้น

ส่วนการสร้างสรรค์หรือการจำลองคันพระศรีเมหาโพธิ์ขึ้นด้วยวัสดุต่างๆ เพื่อการใช้คันพระศรีเมหาโพธิ์ที่ได้รับการจำลองขึ้นนั้น สำหรับการทำสักการะบูชาได้มีการแพร่กระจายอย่างกว้างขวางขึ้นและมีการสืบเนื่องต่อมา คือ นอกจากจะปรากฏภาพสลักศิลาการจำลองคันพระศรีเมหาโพธิ์ดังกล่าวมาใช้แทนพระพุทธรูปในภาพเหตุการณ์ตอนพระพุทธรูปองค์เสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ลงมาสู่สังกัสนคร ที่ค้นพบที่พระมหาสถูปสาญจีที่มีอายุอยู่ในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 และค้นพบการทำจำลองใบ กิ่ง ก้าน และใบเป็นช่อหรือคันพระศรีเมหาโพธิ์ที่ทำด้วยวัสดุต่างๆ อย่างมากมายที่มีอายุอยู่ในระแวกเวลาดังกล่าว จากการขุดค้นทางโบราณคดีในบริเวณสถูปและศาสนสถานอื่นๆ ในพุทธศาสนาในบริเวณเมืองโบราณคักกิสลาดังกล่าวแล้ว ปรากฏการสร้างภาพของคันพระศรีเมหาโพธิ์หรือกิ่งก้านหรือใบของพระศรีเมหาโพธิ์ไว้บนรูปเคารพต่างๆ ที่เนื่องในพุทธศาสนาที่สร้างสรรค์ขึ้นในระยะหลังลงมาด้วย ดังกรณีที่ได้ปรากฏบนประติมากรรมศิลาของพระพุทธรูปที่สร้างสรรค์ในระยะแรกๆ องค์หนึ่ง อายุในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 7 ค้นพบที่แคว้นมถุรา (Mathura) ในประเทศอินเดีย (Los Angeles Country Museum of Art 1984 : 192) ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เป็นตัวอย่างหนึ่งของรูปแบบทางศิลปะของพระพุทธรูปที่ถือ

กำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกของราชวงศ์กุษาณะ (Kushan) ซึ่งปกครองในประเทศอินเดียในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 6 - 8 (Los Angeles Country Museum of Art 1984 : 192) โดยทางด้านหน้าของพระพุทธรูปที่สลักนูนมีแผ่นหลังองค์นี้ได้ปรากฏใบและกิ่งก้านของพระศรีมหาโพธิ์ทั้งทางด้านข้างและด้านบนของพระพุทธรูป ส่วนทางด้านหลังของพระพุทธรูปมีการสลักนูนเป็นภาพของต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ส่วนต่างๆ สมบูรณ์ทั้งต้น โดยในกรณีของต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ปรากฏขึ้นนี้มีความหมายที่สำคัญสองอย่างคือ อย่างแรก ในฐานะที่เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากเป็นสถานที่ทรงตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าสากยมนี และอย่างที่สอง ในฐานะที่เป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากเป็นต้นไม้แห่งจักรวาลของชีวิตและภูมิปัญญา (Cosmic Tree of Life and Knowledge) ของมวลมนุษย์ (Los Angeles Country Museum of Art 1984 : 192)

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในประเทศอินเดียที่มีอายุอยู่ในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 3-7 ตามที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่าคติในการสร้างดอกไม้เงินดอกไม้ทองในพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดและพัฒนาขึ้นโดยลำดับจากกระแสที่สำคัญสองกระแส คือ

กระแสแรก ได้ถือกำเนิดและพัฒนารากจากการสร้างสรรค์หรือการจำลองจากดอกไม้ใบไม้และต้นไม้ทั่วไปที่ใช้เป็นเครื่องสักการบูชาในการกระทำสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เนื่องในพุทธศาสนา

กระแสที่สอง ได้ถือกำเนิดและพัฒนาจากการสร้างสรรค์หรือการจำลองจากใบ กิ่งก้านและต้นของพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำสักการบูชาในฐานะของสัญลักษณ์ที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า สัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระองค์ และสัญลักษณ์แห่งต้นไม้แห่งจักรวาล

ด้วยเหตุที่ดักกสิลาและบริเวณอื่นๆ ของอินเดียหลายบริเวณเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาและการค้าในระบบเครือข่ายทางการค้าของการค้านานาชาติระหว่างตะวันออกกับตะวันตกที่เจริญรุ่งเรืองสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน โดยดักกสิลาได้เจริญสืบเนื่องมาจนกระทั่งถึงราวพุทธศตวรรษที่ 10 ในขณะที่ดินแดนอีกหลายบริเวณได้เจริญสืบเนื่องมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 15 เช่น บริเวณภาคตะวันตก ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เป็นต้น ส่งผลให้คติต่างๆ ที่เนื่องในพุทธศาสนาจากดักกสิลาและดินแดนในบริเวณอื่นๆ ของอินเดียส่งอิทธิพลไปสู่ดินแดนต่างๆ ในระบบเครือข่ายทางการค้าของการค้านานาชาติอย่างสืบเนื่องและยาวนาน ดินแดนหลายแห่งทั้งภายในและภายนอกประเทศอินเดียจึงได้รับอิทธิพลของคติดังกล่าวด้วยรวมทั้งดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันหมายรวมถึงคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งในระบบเครือข่ายทางการค้าของการค้านานาชาติในระบเวลานั้นด้วย (ปริชา มุ่นสุข 2544 : 133-186, 2545 : 31-35)

พันธุ์ไม้ที่เกี่ยวข้องเนื่องในพุทธศาสนาที่ปรากฏในดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่ถวายแก่พระบรม ธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

1. ต้นโพธิ์

ต้นโพธิ์เกี่ยวเนื่องในพุทธศาสนาในตอนพระพุทธเจ้าตรัสรู้ทำเป็นรูปบัลลังก์ใต้ต้นโพธิ์ บางภาพหน้าบัลลังก์มีที่วางพระบาทและมีรอยพระบาททั้งสองปรากฏอยู่ กลางพระบาทมีลายธรรมจักรด้วยการใช้สัญลักษณ์ต้นโพธิ์เพราะเชื่อว่าเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เทพบนสวรรค์ส่งมาปลูกยังโลกมนุษย์ เพื่อเป็นเครื่องรองรับความเป็นพุทธ คือ ผู้รู้ ของพระพุทธเจ้าสากยมุนีในกโลกโพธิ์ชาดก พระพุทธองค์ตรัสตอบแก่พระอานนท์ว่าเจดีย์หรือสัญลักษณ์แทนพระองค์หลังจากปรินิพพานแล้ว คือ ต้นไม้ ทำให้มีการปลูกต้นโพธิ์ที่เขตวันวิหารขึ้นเป็นครั้งแรกสมัยพุทธกาล ต้นโพธิ์ที่เมืองอนูราชปุระในศรีลังกา ปลูกโดยพระมหินท์โอรสพระเจ้าอโศกมหาราช กล่าวกันว่า เป็นพืชพันธุ์จากต้นเดิมที่พุทธคยาโดยนำเมล็ดพันธุ์ไปปลูกยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพุทธศาสนา การเคารพบูชาต้นโพธิ์จึงปรากฏอยู่จนถึง ทุกวันนี้ (พัชรินทร์ สุขประมุข, วิเศษ เพชรประดับ และ เมธินี จีระวัฒนา 2532 : 18)

การปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ลังกาให้ความสำคัญกับต้นโพธิ์มากนับแต่แรกเมื่อครั้งพระทันตธาตุมาขังลังกาใหม่ ๆ พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะกษัตริย์ลังกาได้ทูลขอกิ่งพระศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยามาสักการะ โดยพระนางสังฆมิตตาเถรีพระธิดาพระเจ้าอโศกเป็นผู้อัญเชิญมาและนำมาปลูกในมหาอุทยานมหาเมฆวัน เมืองอนูราชปุระและทะนุบำรุงสืบเนื่องมาจนปัจจุบันภายใต้การดูแลของนักพฤกษศาสตร์ มีการตอกิ่งโพธิ์นั้นมาปลูกเป็นต้นใหม่ในดินแดนอื่นๆ ที่รับพุทธศาสนาจากลังกา เช่น ไทย นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์มักปรากฏว่า กษัตริย์ไทยจะทรงขอต้นโพธิ์พุทธคยามาปลูกตามศาสนสถานที่สำคัญเสมอ จนกลายเป็นสิ่งที่บ่งถึงพระราชนิยมอันเนื่องจากศรัทธาความเชื่อทางศาสนาของกษัตริย์ทุกพระองค์ที่ทรงปฏิบัติต่อเนื่องกันมา (พัชรินทร์ สุขประมุข, วิเศษ เพชรประดับ และเมธินี จีระวัฒนา 2532 : 9)

สถานที่ตรัสรู้โดยเหตุที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งใต้ต้นโพธิ์ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ สถานที่นั้นจึงถือว่าศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ชื่อว่า พุทธคยาหรือโพธิคยา ซึ่งหมายถึงตำบลคยาซึ่งเป็นสถานที่ตรัสรู้และต้นโพธิ์จึงเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการตรัสรู้ โบราณสถานที่สำคัญที่สร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้แก่ มหาวิหารพุทธคยา ซึ่งมีความสูงราว 48 เมตร ตัววิหารมีระเบียงคดเสาดินเรียงเป็นแนวรอบต้นโพธิ์ ในสมัยพระเจ้าอโศกนี้ปรากฏว่าการนำเอาเมล็ดโพธิ์จากต้นเดิมไปปลูกที่ต่างๆ ด้วย เช่น ที่ลังกา จึงพบมหาวิหารที่มีลักษณะคล้ายที่พุทธคยาในประเทศพม่า

และที่วัดโพธารามมหาวิหารหรือวัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่ด้วย (พัชรินทร์ สุขประมุข, วิเศษ เพชรประดับ และ เมธินี จิระวัฒนา 2532 : 9)

ตำนานเกี่ยวกับต้นโพธิ์มีอยู่มากมายในหลายประเทศเฉพาะในประเทศไทย ต้นโพธิ์ ก็เป็นไม้มงคลที่เหมาะสมแก่การนำไปแกะเป็นพระพุทธรูป เช่น พระโพธิ์ที่วัดประลัญทราธรรมอยุธยา โพธิ์ที่จะนำมาแกะนั้นควรเป็นกิ่งที่ยืนไปทางทิศตะวันออกและเป็นกิ่งที่หักเองถือว่าปรีนิพพาน ในบางท้องที่ เช่น ที่เชียงใหม่ เวลาตรุษสงกรานต์ก็มีประเพณีนำไม้มาค้ำกิ่งโพธิ์ โบราณถือว่าทำให้อายุยืน ไม้ค้ำโพธิ์ต้องตกแต่งทาแป้งหุ้มผ้าขาวและกรอกเบียร์ไว้ข้างในหรือไม้ก็ทากมันปิด กระดาษสีสวยงาม แม้ในปัจจุบันตามโคนต้นโพธิ์ใหญ่ๆ คนก็ยังนำสตูเจดีย์ไปวางไว้

การปลูกต้นโพธิ์นั้นมีตำนานมาตั้งแต่เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่ปรีนิพพาน ส่วนในเมืองไทยมีตำนานมาตั้งแต่ครั้งทวารวดี เาผลจากลังกามาปลูกในเขตเมืองนครปฐม อยุธยา สุพรรณบุรี หลักฐานการปลูกต้นโพธิ์มีมาแต่ครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีต้นโพธิ์จากลังกามาปลูกที่วัดมหาธาตุ สุโขทัย จนสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็มีมาอีก 6 ต้น อยู่กรุงเทพฯ 3 ต้น ที่วัดมหาธาตุฯ วัดสระเกศ และ วัดสุทัศน์ อยู่นครศรีธรรมราช 2 ต้น เข้าใจว่าที่วัดพระเดิมและวัดท่าโพธิ์ และมีผู้ขอไปปล้นต้นหนึ่ง รวม 6 ต้น ทั้งหมดมาจากลังกา สมัยรัชกาลที่ 4 มีผลโพธิ์จากพุทธคยาซึ่งเมื่อเพาะแล้วนำไปไว้ที่ฐานองค์พระปฐม 4 หิศ และที่อื่นๆ เช่น ที่กรุงเทพฯ มีที่วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ วัดอนงคาราม สมัยรัชกาลที่ 5 ก็ได้หน่อจากพุทธคยามาไว้ที่วัด อัสฎางคนิมิต เกาะสีชัง ต่อมาแตกหน่อไปที่วัดเบญจมพิตร หลังจากนั้นก็ยังมามีต่อมาเรื่อยๆ (ส. พลายน้อย 2531 : 413)

2. ดอกบัว

พุทธประวัติตอนเสด็จพระราชดำเนินเจ็ดก้าวหลังจากประสูติมักทำเป็นภาพรอยพระบาทขนาดเล็กบนภูษาที่ท้าวจตุโลกบาลเทพผู้รักษาทิศทั้งสี่ถืออยู่หรือทำเป็นรูปดอกบัวเจ็ดดอก ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์และพลังสร้างสรรค์ หมายถึง การเกิดขึ้นและเจริญเติบโต ตามความเชื่อของทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ดอกบัวเป็นดอกไม้ทิพย์ หมายถึง การกำเนิดอันบริสุทธิ์ แสดงถึงความคงอยู่อันถาวรและเป็นสิ่งรองรับที่ขาดไม่ได้แห่งชีวิตในจักรวาล เช่น ในคัมภีร์ลลิตวิตรสูตร กล่าวว่า ในคืนที่พระโพธิสัตว์จุติลงมาสู่พระครรภ์ พระนางสิริมหามายามีดอกบัวที่ผุดขึ้นมาได้ดินในน้ำชูดอกขึ้นสูงสู่สวรรค์ชั้นพรหมและพระพรหมเทพสำคัญองค์หนึ่งในศาสนาฮินดู ก็บังเกิดในดอกบัวที่ผุดขึ้นจากพระนาภีของพระนารายณ์บรมทรมสินธุ์ เป็นต้น การก้าวเจ็ดก้าวอาจหมายถึงการแผ่พระบรมเดชานุภาพไปทั่วโลก เพราะคติเกี่ยวกับจักรวาลของอินเดียโบราณเชื่อว่าโลกประกอบด้วยทวีปใหญ่เจ็ดแห่ง (พัชรินทร์ สุขประมุข, วิเศษ เพชรประดับ และเมธินี จิระวัฒนา 2532 : 17)

ตำนานทางพุทธศาสนา กล่าวว่า บัวเป็นดอกไม้ชนิดแรกที่เกิดขึ้นก่อนดอกไม้อื่นในโลก และดอกบัวก็สัมพันธ์กับพุทธศาสนาตลอดตั้งแต่พระพุทธองค์ประสูติแล้วเสด็จพระราชดำเนินไป 7 ก้าว ก็มีดอกบัวผุดขึ้นมารองพระบาท คติเกี่ยวกับดอกบัวมีมาแต่ดึกดำบรรพ์หลายชาติหลายภาษา

ฮินดูถือว่าดอกบัวมีกำเนิดทิพย์ หลบหลีกโคลนตมขึ้นมาอย่างบริสุทธิ์สะอาด อัจฉริยะบุคคลของฮินดูมักเกิดจากดอกบัวรวมทั้งนางงามหลายนางด้วย แม้แต่ในอียิปต์ก็เคยทำแท่นบูชาเป็นดอกบัว

เฉพาะในพุทธศาสนา ดอกบัวเป็นสิ่งเปรียบเทียบชนิดต่าง ๆ ของมนุษย์ ประติมากรรมและจิตรกรรมต่าง ๆ ล้วนแต่มีดอกบัวเป็นส่วนประกอบ เช่น ฐานพระพุทธรูปและอื่น ๆ ศิลปกรรมเกี่ยวกับดอกบัวนั้นมีหลายรูปลักษณะเช่นเดียวกับดอกบัวที่มีหลายพันธุ์ ทั้งแบบเรียว แบบป้อม ที่เรียกกันว่า บัวแวง บัวจงกล เป็นต้น (เน่งน้อย ปัญญพรรค์ 2534 : 69)

3. ต้นสาละหรือรัง

พุทธประวัติตอนประสูติแสดงภาพพระนางสิริมหามายาขึ้นเหนี่ยวกิ่งไม้ คือ ต้นสาละไม่มีรูปสัตว์ทละกุมาร โดยทั่วไปประติมากรรมอินเดียสมัยโบราณนิยมทำภาพสัตว์กับต้นไม้ เพราะถือว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์และมั่นคง โดยเฉพาะต้นไม้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการบวงสรวงบูชามาตั้งแต่ยุคพระเวทก่อนการกำเนิดของพุทธศาสนา บางภาพเป็นรูปพุทธมารดาขึ้นหรือนั่งบนฐานรูปดอกบัวมีข้างซุงวงพ่นน้ำถวายเป็นสองข้าง คล้ายคลึงกับภาพคชลักษณ์มีประติมากรรมของพวกพราหมณ์หรือฮินดู และมีสัญลักษณ์แทนพระราชกุมารเป็นพุ่มไม้ประดับด้วยฉัตรและแส้สองอัน อันเป็นเครื่องประดับพระเกียรติของกษัตริย์ (พัชรินทร์ สุขประมุข, วิเศษ เพชรประดับ และเมธินี จิระวัฒนา 2532 : 16)

ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทำเป็นภาพพระแท่นบัลลังก์เปล่าได้ต้นไม้คู่ คือ ต้นสาละ มีภาพสาวกจำนวนมากบนอากาศมีเหล่าเทพเทวดา ดอกไม้ทิพย์ คือ มณฑารพร่วงลงมาพร้อมดอกสาละและยังนิยมทำเป็นรูปสลูเป็นสัญลักษณ์แทนอีกด้วย (พัชรินทร์ สุขประมุข, วิเศษ เพชรประดับ และเมธินี จิระวัฒนา 2532 : 19)

ต้นรังหรือสาละเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติอยู่สองครั้ง ครั้งแรกเมื่อประสูติพระนางสิริมหามายาเสด็จไปยังเทวทหนครถึงกลางทางพระนางปรารถนาจะทรงจับกิ่งรัง แต่ทรงเอื้อมไม่ถึง กิ่งรังก็บันดลอ่อนนุ่มค้อมลงมาอุ้มถวายต้องเพลิง พอพระหัตถ์พระราชเทวีทรงจับเอากิ่งรังก็ประจวบพระครรภ์

อีกครั้งหนึ่งเมื่อปรินิพพาน พระพุทธเจ้าได้กำหนดไว้ว่าจะเสด็จไปที่เมืองกุสินารา ซึ่งในป่าอันร่มรื่นมีพระแท่นไสยาสน์ใต้ต้นรังใหญ่สองต้นซึ่งนุ่มกิ่งเข้าหากัน พระองค์ก็ได้เสด็จ

ดัดขันรปรีนิพพานโดยสงบ ท่ามกลางคอกครั้งที่เบ่งบานตั้งแต่โคนต้นถึงยอดและร่วงหล่นไม้ขาดสาย ให้หนุ่มผู้เฒ่าได้กำซาบอาบเกสรแห่งคอกครั้งนั้นเป็นที่เบิกบาน (แน่งน้อย ปัญจพรศ 2534 : 67)

ดอกไม้ทองจากชุมชนโบราณสิชลและการขุดค้นทางโบราณคดีจากไทรบุรี

ชุมชนโบราณสิชลเป็นชุมชนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยตั้งอยู่ห่างไปทางทิศเหนือของตัวเมืองโบราณนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนที่มีแหล่งโบราณคดีหรือชุมชนโบราณใหญ่น้อยกระจายกันอยู่อย่างหนาแน่นในหลายบริเวณ โดยเฉพาะในบริเวณริมฝั่งของแม่น้ำหรือลำคลองที่สำคัญ ทุกสาย ชุมชนเหล่านี้ทอดตัวเป็นแนวลงมาทางใต้ผ่านเขตอำเภอท่าศาลา จนเข้าสู่เมืองโบราณนครศรีธรรมราช ในชุมชนโบราณแต่ละแห่งมีการค้นพบโบราณวัตถุและโบราณสถานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะโบราณวัตถุสถานที่เนื่องในศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ โดยส่วนใหญ่เนื่องในศาสนาพราหมณ์โบราณวัตถุสถานที่เหล่านี้ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 16 (ปริษา นุ่นสุข 2527 : 33-41) ในชุมชนโบราณแห่งนี้ นอกจากจะปรากฏรายงานการค้นพบโบราณสถานและประติมากรรมรูปเคารพ รูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่องกันมาเป็นระยะๆ แล้ว ยังปรากฏรายงานการค้นพบประติมากรรมขนาดเล็กที่เรียกว่าดอกไม้ทองด้วย ดังรายงานการค้นพบดอกไม้ทองที่บริเวณสวนที่ตั้งอยู่ติดกับทางด้านทิศเหนือของแหล่งโบราณคดีบ้านท่าควาย จังหวัดนครศรีธรรมราช (ศิริ ฌ นคร, 2545) ซึ่งทั้งในบริเวณแหล่งโบราณคดีแห่งนี้และบริเวณสวนที่อยู่ถัดไปทางด้านทิศเหนือปัจจุบันนี้อยู่ในครอบครองของนางละม่อม น้องสาวของนายศิริ ฌ นคร เป็นบริเวณที่มีโบราณสถานหนาแน่นมากบริเวณหนึ่ง โดยได้มีการค้นพบชิ้นส่วนของโบราณสถานที่ทำด้วยหินและอิฐกระจายอยู่ในบริเวณที่กว้างใหญ่มาก โบราณสถานที่เหล่านี้แต่เดิมตั้งอยู่ในบริเวณริมคลองท่าควายซึ่งปัจจุบันนี้ได้ตื้นเขินไปมากแล้วเพราะลำน้ำได้เปลี่ยนทาง โบราณสถานที่ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสภาพที่เป็นเนินดินที่มีโบราณสถานฝังอยู่ยังไม่ถูกขุดคุ้ยทำลาย แต่มีบางแห่งและเป็นเพียงส่วนน้อยที่ถูกทำโดยไม่เจตนา

การค้นพบโบราณวัตถุดังกล่าวได้เกิดขึ้นในขณะที่ได้มีการปราบวัชพืชและการปรับพื้นที่ในบริเวณดังกล่าว โดยการใช้รถแทรกเตอร์ในการไถในระดับผิวดิน โดยเว้นบางบริเวณที่มีเนินดินที่สังเกตเห็นว่าเป็นโบราณสถานเอาไว้ แต่ในขณะที่การปรับพื้นที่อยู่นั้นได้มีอิฐจำนวนมากโผล่ขึ้นมาจากบางบริเวณ ซึ่งสังเกตเห็นได้ว่าเป็นแนวอิฐที่ต่อเนื่องกันในบริเวณกว้างจึงยุติการปรับพื้นที่ดังกล่าวไว้ และในบริเวณดังกล่าวนี้ ได้มีการค้นพบดอกไม้ทองเป็นจำนวนมาก และ

ผู้ครอบครองที่ดินยังคงเก็บรักษาไว้กระทำสักการะบูชาที่บ้านของคนจนกระทั่งปัจจุบัน (ศิริ ฌ นคร, 2545)

ดอกไม้ทองที่ค้นพบในครั้งนี้มีเป็นจำนวนมาก . บางส่วนอยู่ในสภาพสมบูรณ์แต่บางส่วนอยู่ในสภาพชำรุด ในบรรดาดอกที่ยังสมบูรณ์นั้นมีอยู่สามดอกที่สังเกตได้ว่าสร้างขึ้นด้วยความประณีตมากและมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งสามดอก คือ เป็นดอกไม้ที่ก้านบานอย่างเต็มที่ไม่มีส่วนก้านดอกหรือส่วนใบแต่อย่างใด แต่ละดอกมีกลีบแผ่ออกไปโดยรอบจำนวน 8 กลีบ ระหว่างกลีบแต่ละกลีบมีการทำแยกออกจากกันอย่างชัดเจนเป็นแฉกๆ ทุกกลีบปลายกลีบมีลักษณะโค้งมน แต่ละดอกมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.00 – 2.00 เซนติเมตร ส่วนดอกไม้ทองที่อยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์นั้นสังเกตได้ว่าบางส่วนมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับดอกไม้ทองที่ยังมีสภาพที่สมบูรณ์นั้นทุกประการ แต่มีอยู่บางส่วนที่น่าจะมีลักษณะแตกต่างกันกับที่กล่าวมาโดยเฉพาะจำนวนกลีบดอกของแต่ละดอก ซึ่งคงจะมีจำนวนมากกว่านั้นและส่วนปลายกลีบแต่ละกลีบมีลักษณะแหลม

ส่วนดอกไม้ทองที่ค้นพบจากการขุดค้นทางโบราณคดีในคาบสมุทรมลายูก็เคยมีรายงานการค้นพบเช่นเดียวกัน คือ การค้นพบจากการขุดค้นทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีที่เรียกว่า จันทิวภิตบาตูปาหัต (Candi Bukit Batu Pahat) ในบริเวณภาคกลางของรัฐไทรบุรี (Kedah) ในประเทศมาเลเซีย ซึ่งจันทิวแห่งนี้เป็นศาสนสถานเนื่องในศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา (Brahmanical-Buddhist Temple) ที่มีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 14 – 15 ซึ่งได้รับการขุดค้นทางโบราณคดีในระหว่างปี พ.ศ. 2500 – 2502 ซึ่งในการขุดค้นทางโบราณคดีดังกล่าว ได้มีการค้นพบกรูหรือกล่องสำหรับการประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งของมีค่าในบริเวณใจกลางภายในได้ฐานของศาสนสถานหลายกล่อง ภายในกล่องเหล่านี้ได้มีการค้นพบดอกไม้ทองอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นดอกบัวและบางส่วนได้มีการสร้างขึ้นด้วยทองแดงด้วย โดยบรรจุรวมไว้กับโบราณวัตถุประเภทสิ่งมีค่าอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก (Lamb 1982 : 74-90)

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า ในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 16 อิทธิพลของคติการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยดอกไม้ทองและโลหะที่มีค่าอื่นๆ โดยเฉพาะการบรรจุไว้ร่วมกันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณใจกลางของส่วนฐานของศาสนสถานที่ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นคติที่มีกำเนิดและพัฒนาขึ้นในดินแดนต่างๆ ของประเทศอินเดียได้แพร่กระจายและสืบเนื่องมาสู่ชุมชนโบราณต่างๆ ที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายูเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะดอกไม้ทองที่มีการค้นพบจากชุมชนโบราณเหล่านั้น เป็นดอกไม้ทองที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือประณีตสวยงาม และมีรูปแบบทางศิลปะคล้ายคลึงกันกับดอกไม้ทองที่ค้นพบภายในสถูปหลายแห่งที่ค้นพบจากการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองโบราณตักกสิลาในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียมาก

จารึกแผ่นทองหุ้มปัลลิตพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

จารึกปัลลิตพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช พบรวมอยู่กับแผ่นทองที่หุ้มปัลลิตพระบรมธาตุเจดีย์ เท่าที่พบและอ่านแปลแล้วเป็นจารึกแผ่นทองคำมีจำนวน 40 ชิ้น ลักษณะเป็นทองคำแผ่นบางรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แผ่นทองเขียนด้วยเหล็กแหลมเป็นลายเส้นพระพุทธรูปข้างรูปเจดีย์ทรงต่างๆบ้าง บางตอนก็มีรอยรูเจาะใช้เป็นที่คกแต่งประดับดอกไม้ทองและอัญมณี เป็นต้น (กรมศิลปากร 2537 : 21)

กลุ่มจารึกปัลลิตพระบรมธาตุเจดีย์เหล่านี้จารึกไว้ด้วยอักษรขอมและอักษรไทย โดยใช้อักษรไทยเหมือนกันทั้ง 2 แบบอักษร ข้อความในจารึกส่วนใหญ่จะบอก วัน เดือน ปี ที่ทำการซ่อมสร้างแผ่นทองหุ้มพระบรมธาตุ ระบุปริมาณน้ำหนักทองคำตามแบบมาตราไทยโบราณ คือ ชั่ง ตำลึง บาท สลึง เพ็ญ บอกนามและถิ่นพำนักของผู้มีจิตศรัทธาซ่อมสร้างพร้อมกับแสดงความปรารถนาซึ่งนิมขอให้อานิสงส์อันเกิดจากการบริจาคทรัพย์สิ่งของถวายไว้กับพระบรมธาตุเจดีย์ จึงให้ได้พบพระศรีอารย์บ้าง ให้ได้ถึงนิพพานบ้าง (กรมศิลปากร 2537 : 21)

เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวในจารึกโดยเฉพาะส่วนที่ปรากฏนามและถิ่นพำนักของผู้มีส่วนในกิจกรรมการซ่อมสร้างพระบรมธาตุเจดีย์แล้ว จะเห็นได้ว่าพระบรมธาตุเจดีย์แห่งนี้เป็นที่เคารพสักการะบูชาของบุคคลทุกระดับมีตั้งแต่ชนชั้นสูง ชนชั้นปกครอง พระภิกษุ พุทธศาสนิกชน ชาวบ้านธรรมดาทั่วไป ตลอดระยะเวลาที่ยาวนานเฉพาะเท่าที่ปรากฏศักราชในจารึกก็นานถึง 382 ปีมาแล้ว พระบรมธาตุเจดีย์แห่งนี้ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมความเชื่อถือศรัทธาตลอดมาอย่างไม่ขาดตอน กาลเวลาที่ผ่านมามองค์พระบรมธาตุเจดีย์ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์โดยตลอดนับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ เป็นวัดที่มีการใช้งานได้รับการทำนุบำรุงต่อเนื่องและเมื่อมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ก็มีการจดจารึกไว้เป็นหลักฐานเป็นเครื่องแสดงความเชื่ออย่างมั่นคงในพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ยิ่งใหญ่ตั้งแต่อดีตมาจวบจนปัจจุบัน (กรมศิลปากร 2537 : 33)

วัตถุประสงคในการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเป็นพระบรมธาตุเจดีย์ที่มีความเก่าแก่และมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน เป็นเจดีย์ทรงลังกาที่มีความเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยและมีตำนานว่าได้สร้างขึ้นพร้อมกันกับการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งในสมัยนั้นคือเมืองตามพรลิงค์ซึ่งมีเมืองภายใต้การปกครองถึง 12 เมือง เรียกว่าเมือง 12 นักษัตร และเมืองทุกเมืองนั้นยังมีหน้าที่ทำนุบำรุงรักษาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช (ปรีชา นุ่นสุข 2544 : 433) ซึ่งเป็นพระบรมธาตุที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของผู้คนทั่วทุกสารทิศ เพราะเหตุผลหลายประการดังเช่นมีความเชื่อว่าเป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า (อรุณรัตน์ จุฑาทิพย์รัตน์, 2545) หรือมีความเชื่อว่าเป็นพระบรมธาตุเจดีย์ที่สร้างในรูปแบบทรงลังกาของพุทธศาสนิกายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์เป็นแห่งแรก (พระราชพงศาวดาร, 2545) และเป็นพระบรมธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นในเมืองที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง คือ เมืองตามพรลิงค์ที่ยิ่งใหญ่ในสมัยอดีต (พระครูพิบูลย์สมณวัณ, 2545) ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงทำให้พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนทั่วทุกสารทิศ จึงเกิดประเพณีการบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์แห่งนี้อย่างมากมายหลายรูปแบบ ทั้งการบูชาด้วยสิ่งของหรือด้วยการกระทำ สำหรับการบูชาโดยการถวายสิ่งของนั้นมีสิ่งของมากมายที่นำมาบูชา ในบรรดาส่งของเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นสิ่งของที่มีคุณค่าและเป็นมงคลเมื่อเจ้าของเก็บรักษาไว้กับตนเอง แต่มีอยู่บางส่วนที่มีความเชื่อว่าจะไม่เป็นมงคลแก่ตนเองหากเก็บรักษาไว้ จึงนำมาถวายพระบรมธาตุเจดีย์ ปัจจุบันได้มีการจัดแสดงสิ่งของบางส่วนที่มีผู้อุทิศถวายแก่พระบรมธาตุเจดีย์ไว้ในพิพิธภัณฑ์วิหารเขียนและวิหารโพธิ์ลังกาและในสิ่งของทั้งหมด มีสิ่งหนึ่งที่มีผู้อุทิศถวายเป็นจำนวนมากมาช้านับหลายร้อยชิ้น คือ ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง ซึ่งเป็นที่น่าแปลกในที่มีการอุทิศถวายสิ่งนี้มากมายแด่พระบรมธาตุเจดีย์แห่งนี้ และไม่ปรากฏคดีนี้ที่พระบรมธาตุเจดีย์แห่งอื่นๆ เช่น ที่พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม (พนม แดงอ่อน ,2545) ที่พระธาตุสิวี จังหวัดชุมพร (พระภิกษุวิรัช บุญยกร, 2545), ที่พระธาตุวัดประเดิม จังหวัดชุมพร (พระภิกษุมงคล สุทินโน ,2545) ที่พระธาตุวัดช้างไห้ จังหวัดปัตตานี (พระราชพงศาวดาร, 2545) ที่พระธาตุวัดตะเชียนบางแก้ว จังหวัดพัทลุง (เจ้าอาวาสวัดตะเชียนบางแก้ว, 2545) ส่วนที่พระธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้น พบว่ามีผู้นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวายเช่นกันแต่มีจำนวนน้อยมาก (อนงค์ คชเวช , 2545) เป็นต้น

จากการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปวัตถุประสงค์ในการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแก่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชได้หลายแง่ คือ

1. เพื่อการทำบูชาโดยเฉพาะ

ผู้เลื่อมใสศรัทธาที่นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวายพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช นอกจากต้องการที่จะแสดงออกซึ่งความเคารพบูชาอย่างบริสุทธิ์แล้ว พุทธศาสนิกชนบูชาพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชด้วยจุดประสงค์อื่น คือ (เน่งน้อย ปีญพรรค์ 2534 :57)

1.1 เพื่อต้องการบุญกุศลอันสูงสุด และผลบุญนั้นจะบันดาลให้คนพบสิ่งที่ดีในวันข้างหน้าหรือในภพหน้า

1.2 เพื่อต้องการความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ

1.3 เพื่อต้องการแสดงฝีมืออุทิศบูชาโดยเฉพาะ

1.4 เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บุคคลใดบุคคลหนึ่ง

1.5 เพื่อแก้บน

1.6 เพื่อให้พ้นจากสิ่งชั่วร้าย มีบางสิ่งบางอย่างที่เก็บไว้แล้วรู้สึกว่าจะไม่เป็นมงคลแก่ตน ก็นำมาบูชาเพื่อว่าสิ่งนั้นๆ จะได้ไม่เป็นโทษแก่ตน

2. เพื่อให้อานิสงส์แห่งการบูชาตอบสนอง

จากการศึกษายังพบว่า การถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแก่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ยังมีความเชื่อว่าจากการกระทำดังกล่าวจะเกิดอานิสงส์แก่ผู้ถวายหลายประการ ดังนี้

2.1 คนส่วนหนึ่งขอให้เกิดความสุขแก่ตนเองให้พ้นทุกข์พ้นโศก โรคภัยไม่กล้ากลาย ไม่ให้เจ็บไข้และไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นแก่ตน ขอให้พบประสบแต่สิ่งที่ดีในชาตินี้และชาติหน้า ทุกชาติไป (พร้อย ภิรมย์,2545)

2.2 คนบางกลุ่มขอให้เกิดความสุขแก่ครอบครัว ญาติสนิทมิตรสหาย ดังมีจารึกที่ฐานดอกไม้เงินดอกไม้ทอง ที่มอบให้พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชชิ้นหนึ่ง เป็นรูปต้นไม้มีรังผึ้งติดกับกิ่งไม้กิ่งหนึ่ง มีข้อความดังนี้

นายหนู-นางทองเพชร เป็นผู้คิดทำสร้าง อยู่บ้านโหนดคว้น

ตำบลเชิงกระแสด อำเภोजะทิ้งพระ จังหวัดสงขลา มลทลนครฯ

นายศาตา-นางหนูแจ่ม เป็นผู้ทำ อยู่บ้านทุ่งคา ตำบลกำแพงเพชร

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มณฑลนครศรีธรรมราช

ทำเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๕ ปีมจ อพร้อมด้วยบิดา มารดา บุตร ภรรยา

ขาดมิดทั้งหลาย เป็นราคา ๔๕๒ บาท ๗๘ สต.
 ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลายเหล่านี้ ถ้าเกิดมาในชาติใดๆ
 ขออย่าให้พบความทุกข์ยาก ขอให้แก่สัวไฟทั้ง ๑๐๘
 ประการเถิด จงเป็นสุขทุกๆคน

2.3 คนบางกลุ่มขอให้เกิดความสงบของบ้านเมือง ให้เกิดแต่สิ่งที่เป็นมงคลแก่บ้านเมือง และให้ชนะภัยพาลทั้งปวง (วิโรจน์ ฤทธิโชติ, 2545)

3. เพื่อให้อานิสงส์แห่งการบูชาเป็นไปตามความเชื่อ

การอุทิศถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแก่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีความเชื่อว่าการประดิษฐ์เป็นพันธุ์พืชต่างๆ ถวายจะมีคำอธิษฐานที่มีความหมายและจะมีอานิสงส์ในการถวายที่แตกต่างกันไปตามพันธุ์พืชที่อุทิศถวาย ดังนี้

3.1 ผู้ที่ทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายเป็นรูปดอกบัวนั้น เชื่อว่าผู้ที่บูชาด้วยดอกบัวเงินดอกบัวทองนั้นมีความหมายถึง ความบริสุทธิ์เพราะดอกบัวเกิดจากโคลนตมและขึ้นมาชูช่ออย่างบริสุทธิ์ผุดผ่องย่อมหมาหมายถึง การสักการะพระพุทธรองค์ด้วยสิ่งบริสุทธิ์ผุดผ่อง เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ญาติสนิทมิตรสหาย (วิโรจน์ ฤทธิโชติ, 2545) อีกกระแสก็ว่าการถวายรูปดอกบัว เป็นไปตามพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าประสูติแล้วย่างก้าว - ก้าว โดยมีดอกบัวรองรับ หมายถึง การแผ่พระพุทธศาสนาไปอย่างกว้างขวาง และหมายถึงพลังแห่งการสร้างสรรค์ การเกิดและเติบโต จึงเป็นการถวายเหมือนการอธิษฐานถึงการเริ่มต้นสิ่งดีๆ ให้มีความเจริญก้าวหน้า(พระมหาจรินทร์, 2545)

3.2 สำหรับผู้ที่ถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแก่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ในรูปแบบของต้นโพธิ์นั้น มีมูลเหตุมาจากระบบความเชื่อที่สามารถแยกได้เป็นสามกรณี คือ กรณีแรกมาจากเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ทรงนั่งใต้ต้นโพธิ์ จึงถือว่าต้นโพธิ์เป็นสัญลักษณ์แห่งปัญญา การอุทิศถวายต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองจึงเป็นการอธิษฐานให้คนมีปัญญาเพื่อจะใช้ในการดำรงชีวิต (พระราชพงศาวดาร .2545) กรณีที่สอง มาจากการที่บางคนเห็นว่าพระพุทธองค์ทรงได้เคยกล่าวแก่พระอานนท์ว่า หากทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานให้ใช้ต้นโพธิ์เป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์ การถวายต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองแก่พระบรมธาตุเจดีย์นั้น เป็นการเคารพบูชาพระพุทธเจ้า ย่อมเป็นสิริมงคลแก่ผู้กระทำเป็นอย่างยิ่ง (บุญส่ง ทองเอียง.2545) และกรณีที่สาม มาจากการที่ยังมีบางกลุ่มมีความเห็นว่า การถวายต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองแก่พระบรมธาตุเจดีย์นี้ มีความหมายถึงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร โดยให้อำนาจพระบรมธาตุเจดีย์เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรแก่คนช่วยปกป้อง ป้องกันภัยอันตรายแก่คนเหล่าผู้อุทิศถวาย (อรุณรัตน์ จุฑาทิพย์รัตน์, 2545)

3.3 การบูชาด้วยพันธุ์ไม้อีกหนึ่งชนิดหนึ่ง คือ การประดิษฐ์ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง เป็นต้นสาละหรือต้นรัง มีผู้ให้ความกระจ่างว่าต้นรังเป็นต้นไม้ที่เกี่ยวกับพุทธประวัติใน 2 ครั้ง คือ ในตอนที่พระนางสิริมหามายา พุทธมารดาได้ให้ประสูติเจ้าชายสิทธัตถะได้จับกิ่งรัง อีกตอน คือ ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานใต้ต้นรัง การถวายน้มน้ำเงินต้นไม้นี้ทองเป็นรูปต้นรัง จึงมีความหมายมากกับพุทธศาสนิกชน เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าจึงเป็นสิริมงคลต่อผู้ทิวศถาวายเป็นอย่างยิ่ง

3.4 การถวายน้มน้ำเงินดอกไม้ทองในรูปแบบดอกไม้ใบไม้บนกิ่งก้านสวยงาม โดยอาจเป็นต้นไม้สีเงินดอกไม้ทอง หรือเป็นต้นไม้ใบไม้ประดับลูกปิด บางครั้งมีแมลงผีเสื้อเกาะดอกไม้ใบดงงามเป็นต้นไม้ที่สร้างได้งดงามตามจินตนาการ ไม่ระบุว่าเป็นดอกไม้ต้นไม้อะไรพันธุ์พืชชนิดใด และมีจำนวนมากที่สุดในทุกรูปแบบที่อุทิศถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นการสร้างสรรค์ ตกแต่งอย่างมีศิลป์มีความงามด้านสุนทรียศาสตร์ ดอกไม้เงินดอกไม้ทองเหล่านี้มีผู้คิดเห็นว่ามี ความหมายที่แสดงถึงความสดชื่น เจริญอกงาม สวยงาม สูงค่า และการสร้างสรรค์ไปสู่สิ่งที่ดี เมื่ออุทิศถวายแล้วขอมส่งในสิ่งที่ดีแก่ผู้ถวายและยังเป็นการสร้างสรรค์ทางด้านงานศิลปะอีกด้วย (เสนอ สุกรเกษร . 2545)

3.5 อีกรูปแบบหนึ่ง คือ การถวายน้มน้ำเงินดอกไม้ทองในรูปแบบพืชพันธุ์ท้องถิ่นที่เกษตรกรในท้องถิ่นปลูกเป็นรายได้หลักของท้องถิ่น ซึ่งการอุทิศถวายในรูปแบบนี้มักจะเป็นการอุทิศถวายโดยกลุ่มคนที่มีอาชีพเดียวกัน เช่น ในรูปแบบของต้นตาล ต้นหมากหรือรวงข้าว ในการอุทิศถวายสิ่งเหล่านี้ มีเกษตรกรบางคนได้บอกว่าเป็นการประดิษฐ์เป็นพืชพันธุ์ที่ตนปลูก และประดิษฐ์ให้ต้นไม้ที่อุทิศถวายมีลูกดก มีความอุดมสมบูรณ์หรืออาจจะประดิษฐ์เป็นรวงข้าวที่เป็นสีทอง การประดิษฐ์เช่นนี้เป็น การอธิษฐานให้พืชพันธุ์ของตนมีผลผลิตคือออกดอกออกผลอย่างงดงาม หรือเป็นการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ที่ตำบลตาลให้พืชพันธุ์ที่ตนปลูกอุดมสมบูรณ์และนำกำไรมาสู่ตน (เชย พันธุ์ทอง . 2545)

4. เป็นราชประเพณี

วัตถุประสงค์ในการอุทิศถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชในอีกวัตถุประสงค์ คือ เป็นประเพณีอันหนึ่งของกษัตริย์ไทยในราชวงศ์จักรีที่สืบมาตั้งแต่สมัยพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การถวายน้มน้ำเงินดอกไม้ทองเป็นพุทธบูชาแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชปีละ 1 คู่ โดยประเพณีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเคารพสักการะพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเจดีย์ที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในทางภาคใต้และถือเป็นการกิจการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระมหากษัตริย์ไทยอีกด้วย (วิโรจน์ ฤทธิโชค . 2545) สำหรับเรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับการ

สักการะพระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราชนี้ สำนักงานการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหน่วยงานที่ดูแลราชการและงานอันสืบเนื่องจากประเพณีและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาสัมภาษณ์ นักวิชาการวัฒนธรรม (พัชรินทร์ ชินเดช. , 2545) ได้กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทอง มาสักการะพระบรมธาตุเจดีย์เป็นประจำทุกปีในวันสงกรานต์ โดยทางสำนักพระราชวังได้ส่งเครื่องสักการะซึ่งมีดังนี้ รูปเทียนแพ (คู่) ไม้ขีด 1 กล่อง ผ้าแพรสีแดงพัน 1 ผืน น้ำอบ 1 ขวด ดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาซึ่งสำนักงานผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งการจัดส่งนั้นบางปี จะจัดส่งโดยบรรจุกล่องพัสดุทางไปรษณีย์ แต่บางปีได้มีหนังสือให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องขึ้นไปรับที่ กองการศึกษา เมื่อสำนักงานผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชได้รับเครื่องสักการะ แล้วก็จะมอบหมายให้หน่วยงานสำนักงานการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมของจังหวัดเป็นผู้จัดเตรียมพิธี การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ โดยเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ ในจังหวัด ตลอดจน การนัดวัน เวลา ในการร่วมพิธีสักการะ การจัดการนิมนต์พระภิกษุ การเตรียมสถานที่และการเชิญ ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานในการทำพิธีบูชา

เมื่อถึงวัน เวลาที่กำหนดในการทำพิธีบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งจัดทำขึ้นที่วิหารเขียน มีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาพร้อมจัดตั้งเครื่องสักการะที่ได้รับพระราชทานมา พระภิกษุจำนวน 5 รูป จะสวดชยันโตไปตลอดจนเสร็จพิธีการนี้

ในการเริ่มพิธีจะมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน มีหัวหน้าส่วนราชการของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมพิธีสักการะด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้จัดรูปเทียนบูชาแล้วนำน้ำอบ ซึ่งได้บรรจุในภาชนะที่ใหญ่ขึ้น เช่น หม้อน้ำมนต์ หรือบางปีก็จะบรรจุในขวดที่ใช้สำหรับ ประพรม น้ำมนต์ โดยเฉพาะโดยผู้ว่าราชการจังหวัดและคณะก็จะเดินขึ้นบันไดไปยังฐานองค์ พระบรมธาตุเจดีย์แล้วเดินทักษิณาวรรตเวียนรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์จำนวน 3 รอบ พร้อมทั้ง ประพรมน้ำมนต์ไปรอบฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์ไปด้วย หลังจากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดและ คณะก็จะลงบันไดมาทำพิธีคือข้างล่างจนพระภิกษุสงฆ์สวดชยันโตจบลง จึงกราบนมัสการลา พระสงฆ์ก็เป็นอันเสร็จพิธี ผู้ว่าราชการจังหวัดก็จะมอบเครื่องสักการะเหล่านั้นโดยถวายแด่ เจ้าอาวาสวัด พระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อจัดตั้งบูชาองค์พระบรมธาตุ เจดีย์ต่อไป ซึ่งทางวัดก็ได้จัดตั้งบูชาไว้เป็นเวลาระยะหนึ่งเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามากราบบูชาด้วย หลังจากนั้น ทางวัดก็จะจัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารต่อไป

คดีอันเนื่องมาจากการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วยดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองนี้ ในปัจจุบันจะมีให้เห็นเป็นประจำก็คือดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชถวายเป็นเครื่องสักการะองค์พระบรมธาตุเจดีย์ในวันสงกรานต์ประจำ

ทุกปี ทางวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารก็จะนำไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานของวัด ซึ่งมีมากกว่าต้นดอกไม้เงิน ต้นดอกไม้ทอง จากที่อื่นๆ และเป็นรูปทรงเดียวกันตลอด

เขวชนในปัจจุบันจะไม่ใคร่ได้เห็นการบูชาของค้พระบรมธาตุเจดีย์ที่เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระบรมธาตุเจดีย์ที่ศาสนิกชนมาถิ่นเป็นหมู่คณะ เป็นกลุ่มตำบล เป็นกลุ่มชาวบ้าน ที่ร่วมแรงร่วมใจร่วมบริจาคเงินทองแล้วมาว่าจ้างช่างทำทอง ช่างทำเครื่องถม ให้ประดิษฐ์เป็นพุ่มดอกไม้เงินดอกไม้ทอง ในรูปแบบต่างๆ เช่น ต้นโพธิ์ ต้นข้าว ต้นหมาก และต้นดอกไม้ในจินตนาการ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน อีกประการหนึ่งเงินและทองที่จะนำมาประดิษฐ์คิตทำนั้นมราคาสูงขึ้น ดังนั้นในสภาพปัจจุบันแม้ว่าจะมีกลุ่มชาวบ้าน หน่วยงานทางราชการที่คิตต้นดอกไม้เงิน ต้นดอกไม้ทองมาถวายก็จะไม่ใช้เงินหรือทองมาประดิษฐ์คิตแต่ก่อนมาจึงทำเท่าที่ปัจจัยจะอำนวยตามสภาพปัจจุบัน

พัฒนาการของรูปแบบการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช

คติการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทอง เป็นพุทธบูชาแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชนั้น มีแค่ครั้งสร้างองค์พระบรมธาตุเจดีย์ โดยการนำดอกไม้เงินดอกไม้ทองนี้ไว้ในอุบหรือห้องที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุร่วมกับเครื่องสักการะต่างๆ โดยอุบนี้ประดิษฐานอยู่ใต้พระบรมธาตุเจดีย์ (Marshall 1951 : 230-295) จากหลักฐานที่ปรากฏบนจารึกที่ฐานของดอกไม้เงินดอกไม้ทองในพิพิธภัณฑสถานวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ปรากฏปีที่เก่าแก่ที่สุด คือ ปี พ.ศ.2453 ซึ่งเป็นปีราชาภิเษกของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (วิโรจน์ อุทธิโชติ,2545) แต่มีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่ามีการอุทิศถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (วิเชียร ณ นคร, 2546) ซึ่งครองราชย์ในปี พ.ศ. 2325-2352 เป็นต้นมาแล้ว

จากการศึกษาพัฒนาการของรูปแบบทางศิลปะของดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่มีการเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สามารถที่จะจัดออกตามรูปแบบการสร้างได้ 4 รูปแบบ คือ

1. แบบพันธุ์ไม้ในพุทธประวัติ

จากการศึกษานั้นพบว่าการอุทิศถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแก่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชนั้น แรกเริ่มทีเด็ชชาวบ้านชาวเมือง (ปรีชา นุ่นสุข ,2546) ได้อุทิศถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองรูปแบบดอกไม้ต้นไม้ในพุทธประวัติ เพราะเป็นพันธุ์ไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ของ

พระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนา เช่น ดอกบัว ต้นโพธิ์ และต้นสาละเพราะเชื่อว่าหากอุทิศถวาย ดอกไม้เงินดอกไม้ทองด้วยพืชพันธุ์เหล่านี้จะเป็นสิริมงคลในการนำมาสักการบูชา พระบรมสารีริกธาตุแก่เหล่าพุทธศาสนิกชนที่นำมาอุทิศถวาย

2. แบบพันธุ์ไม้ในจินตนาการหรือพันธุ์ไม้ประดิษฐ์

เนื่องจากต่อมารูทิสถวายนอกไม้เงินดอกไม้ทองขยายวงกว้างออกไป กลุ่มชนชั้นสูงก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในการประดิษฐ์ดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช โดยเหล่าคนชั้นสูงซึ่งเป็นผู้มีเงินและมีเวลาจึงได้เกิดการสร้างสรรค์รูปแบบ ประดับดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้มีความงดงามด้วยการประดับด้วยวัสดุที่สวยงามเช่นอัญมณีต่างๆ รวมไปถึงมีการประดิษฐ์ประคองเป็นรูปแมลงมาเกาะดอกไม้ ซึ่งในการประดิษฐ์ดังกล่าวนี้ได้คำนึงถึงความงามด้านสุนทรียศาสตร์และการใช้วัสดุมีค่ามากกว่าการคำนึงถึงชนิดของพืชพันธุ์ว่าเป็นพืชพันธุ์ใดและมีความหมายใดในทางพุทธศาสนา เน้นให้เห็นถึงนิมิตของความงดงามและมีค่า (ปริชา นุ่นสุข, 2546)

3. แบบพันธุ์ไม้ในท้องถิ่น

ในยุคอดีตเมื่อไม่นานมานี้ถึงยุคปัจจุบันนั้นมีการสร้างสรรค์ดอกไม้เงินดอกไม้ทองทุกรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น ในการอุทิศถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชและประชาชนที่มีอาชีพทำเรือสวนไร่นาหรือเรียกว่าเกษตรกรนั้นก็ได้มีการประดิษฐ์ดอกไม้เงินดอกไม้ทองอีกรูปแบบที่นำมาอุทิศถวาย โดยในการถวายจะรวมกลุ่มกันและการถวายที่มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำ สำหรับดอกไม้เงินดอกไม้ทองเหล่านี้ก็จะจะเป็นพืชพันธุ์ที่พวกคนปลูก เช่น ต้นตาล ต้นหมาก และต้นข้าว โดยในการประดิษฐ์จะประดิษฐ์ให้พืชผลต้นไม้เงินต้นไม้ทองมีดอก ผลดก ลูกโต เช่น ข้าวก็จะมีรวงข้าวสีทอง เป็นต้น และจากการศึกษาพบว่ากรกระทำเช่นนี้ เป็นการอธิษฐานให้พืชผลที่ตนปลูกนั้นได้มีการออกดอกออกผลดกดีและมีความอุดมสมบูรณ์และนำผลกำไรมาสู่ตน (วิโรจน์ ฤทธิ์โชค, 2545)

4. แบบพันธุ์ไม้ในราชประเพณี

ดอกไม้เงินดอกไม้ทองอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความแตกต่างจากดอกไม้เงินแบบอื่นๆ เพราะมีรูปแบบที่แน่นอนตายตัวและเหมือนกันมาตลอดตั้งแต่ครั้งที่พระราชทานในสมัยรัชกาลที่ 6 จนกระทั่งปัจจุบัน คือ ดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ซึ่งมีจำนวนมากมายในขณะนี้เป็ดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่ตั้งบนฐานไม้ ซึ่งซ้อนกันหลายชั้น มีลำต้นเป็นแกนกลางความสูงประมาณ 19 เซนติเมตร มีก้านแยกออกไปเป็น

ใบและดอก ซึ่งทำด้วยเงินและทองแท้และเป็นพืชพันธุ์ที่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นพันธุ์ไม้ชนิดใด และได้พระราชทานเป็นคู่ทั้งดอกไม้เงินและดอกไม้ทอง (วิโรจน์ ฤทธิโชติ, 2545)

การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกับความสัมพันธ์ด้านความเชื่อของท้องถิ่น

จากการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกับความสัมพันธ์ด้านความเชื่อของท้องถิ่นนั้น ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชมีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อของท้องถิ่นอย่างเหนียวแน่น โดยชาวบ้านเชื่อว่าการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์จะก่อให้เกิดผลที่สำคัญหลายประการ คือ

1. พระพุทธเจ้าจะประทานสิ่งที่ร้องขอการถวายของแก่พระบรมธาตุเจดีย์ ชาวบ้านในท้องถิ่นเชื่อว่าเป็นการอธิษฐานเพื่อทูลขอสิ่งที่เป็นผลจากการถวายจากพระพุทธเจ้า (ขอม กลิ่นบัวทอง, 2545) และจะได้รับสิ่งที่ทูลขอนั้นจากพระองค์
2. พระบรมธาตุเจดีย์จะบันดาลให้ได้รับผลผลิตทางการเกษตรตามที่ปรารถนา การอธิษฐานทางด้านพืชผลทางการเกษตร การประดิษฐ์รูปพันธุ์พืชในลักษณะที่เป็นพืชผลดกเป็นการขออธิษฐานแก่พระบรมธาตุเจดีย์ให้พืชพันธุ์ของตนผลดก ดังต้น ไม้ที่ประดิษฐ์มาถวาย (จิว พรหมเดช, 2545)
3. พระบรมธาตุเจดีย์จะบันดาลให้ได้รับสิ่งที่เป็นมงคล ชาวบ้านเชื่อว่าการประดิษฐ์ดอกไม้เงินดอกไม้ทองเป็นพันธุ์ไม้ในพุทธประวัติ อุทิศถวายแก่พระบรมธาตุเจดีย์เป็นสิ่งที่เป็นมงคลแก่ตน และจะนำสิ่งที่ตั้งมาสู่ตน (ศีล อินทอสาล, 2545)
4. พระบรมธาตุเจดีย์จะบันดาลให้ได้รับบุญกุศลสูงสุด มีความเชื่อว่าหากสร้างสรรคดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่สวยงามอุทิศถวายแก่พระบรมธาตุเจดีย์จะได้รับบุญกุศลและเป็นสิริมงคลแก่ตนอย่างหาสิ่งเทียบไม่ได้และจะนำสิ่งที่ตั้งมาสู่ตน (ชื่น นุ่นสุข, 2546)
5. พระบรมธาตุเจดีย์จะบันดาลให้ได้รับผลคืนมาคุ้มค่า ในการอุทิศถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองของผู้หนึ่งผู้ใดถือว่าหากมีการให้ไปเท่าไร ข่อมจะได้ผลแห่งการถวายกลับคืนอย่างคุ้มค่าในการถวายจึงถวายสิ่งที่ดีที่สุดอย่างเต็มกำลังความสามารถของตน เพื่อผลการกระทำจะตกถึงตนและคณะอย่างคุ้มค่า (สิทธิ ล่องแพ, 2545)
6. พระบรมธาตุเจดีย์จะบันดาลให้ปฏิบัติตามคำอธิษฐาน การบนบานศาลกล่าว พระบรมธาตุเจดีย์เพื่อขอสิ่งใดหรือให้สิ่งใดได้ดังหวังแก่พระบรมธาตุเจดีย์ หากได้สิ่งนั้นดังหวังต้องกระทำตามในสิ่งที่บนบานศาลกล่าวเอาไว้คืนแก่องค์พระบรมธาตุเจดีย์ (สิทธิ ล่องแพ, 2545)

7. พระบรมธาตุเจดีย์จะคลบ้นดาลให้ได้รับผลบุญทั้งชาตินี้และชาติหน้า หากทำบุญ โดยนำสิ่งของมีค่าประดิษฐ์เป็นดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายแก่พระบรมธาตุเจดีย์จะส่งผลบุญใน ชาตินี้และชาติหน้าทุกชาติไป (สิทธิ ล่องแพ ,2545)

8. พระบรมธาตุเจดีย์จะคลบ้นดาลให้สิ่งไม่เป็นมงคลสลายไป หากสิ่งใดไม่เป็นมงคล แก่คนอยู่ที่บ้าน ถ้าหากจะให้ไม่เป็นมงคลควรนำมาถวายแก่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช (ชอบ รัตนอุไร , 2545)

9. พระบรมธาตุเจดีย์จะคลบ้นดาลให้ประสบความสำเร็จในอาชีพ ในการนำสิ่งใดที่ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนและกระทำสิ่งที่เป็นการประกอบอาชีพของต้นน้ำอย่างสุดฝีมือ ที่เรียกว่า “หวายมือ” หรือ “ถวายเป็นมือ” ย่อมจะเป็นมงคลแก่ผู้นั้นและเป็นมงคลแก่การประกอบ อาชีพนั้นอย่างเอกอุ (แน่นน้อย ปัญจพรศ์ 2534 : 65)

10. พระบรมธาตุเจดีย์จะคลบ้นดาลให้มีปัญญา การนำเข็มเงินหรือเข็มทองอุทิศถวายแด่ พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีความหมายถึงการอธิษฐานให้คนมีสติปัญญาเจ็บแหลม ดังรูปทรงของเข็มที่แหลมนั้น (ศีล อินทอศาล ,2545)

11. พระบรมธาตุเจดีย์จะคลบ้นดาลให้หมู่คณะประสบความสำเร็จ การประดิษฐ์เสาธง ที่มีรูปหงส์อยู่ที่ปลายยอดที่นำมาอุทิศถวายแก่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช น่าจะเป็นเพราะ ผู้ถวายจะเป็นเชื้อสายรามัญ เนื่องจากหงส์และฉัตรเป็นสัญลักษณ์ของสูงของชาวรามัญหรือมอญ (แน่นน้อย ปัญจพรศ์ 2534 : 65) จะส่งผลให้กลุ่มของผู้ถวายประสบความสำเร็จ

ผลการศึกษาดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกันกับสภาพการณ์ที่พบเห็นในพื้นที่ศึกษา ซึ่งศรัทธาต่อศาสนาของพุทธศาสนิกชนนั้นลึกซึ้งสุดหยั่ง บางคนบริจาคทรัพย์สินบรรดาที่มีใน ชีวิตถวายวัดทั้งหมด บางคนสร้างวัดทั้งวัด บางคนบวชเพื่อใช้ชีวิตสมบูรณ์ขึ้น แม้ในท้องถิ่นที่ ยากจน บ้านเรือนราษฎรทั้งหมู่บ้านเป็นกระท่อมหรือไม้ไผ่โรโกโร แต่ก็มีโบสถ์วิหารสง่างาม (หอม กลิ่นบัวทอง ,2545) ในชีวิตประจำวันผู้เฒ่าผู้แก่บางคนทำบุญใส่บาตรตลอดชีวิตแทบไม่มี วันเว้น และถือศีลฟังธรรมที่วัดเป็นประจำทุกวันพระ ไม่มีพุทธศาสนิกชนคนใดไม่เคยทำบุญเลย แม้แต่คนเดียว (จิว พรหมเดช , 2545) สิ่งของที่นำไปทำบุญที่วัดต้องเลือกอย่างดีที่สุด มีราคา ที่แพงที่สุดสวยที่สุดเท่าที่ตนพึงหามาได้ (ศิริวรรณ รัตนถาวร , 2545) พุทธศาสนาจึงนำมาซึ่ง ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมล้ำค่าทั่วทั้งแผ่นดินในพื้นที่ศึกษา (ชื่น นุ่นสุข ,2546) ในแต่ละ ท้องถิ่นอาจมีพิธีการ ประเพณี ตลอดจนความเชื่อและความนิยามในการทำบุญแตกต่างกันไป แต่ ศรัทธาอันเหนียวแน่นต่อพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นตัวแทนเป็น หลักคำสอนและเป็นผู้สืบทอดศาสนานั้น สืบรากฝากหน่ออยู่ในจิตใจผู้คนไม่เสื่อมคลาย (สิทธิ ล่องแพ ,2545)

นอกจากนี้ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนิกชนทั่วไปในพื้นที่ศึกษามีการบูชา โดยการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่ออุทิศถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช คือ (ชอบ รัตน์อุไร ,2545)

การสละแรงงาน ช่วยปฏิสังขรณ์หรือกระทำกิจต่างๆ ถวายตามความสามารถ
การเดินทางไปนมัสการ โดยตรงหรืออาจจะทำอย่างตั้งใจตั้งจิตอธิษฐานที่จะประพาศิตี
เป็นการสักการบูชา

การบรรพชาหรืออุปสมบทบูชาพระบรมธาตุ

การแสดงมหรสพหรือเล่นการละเล่นพื้นเมืองบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ถ้าเป็นนักแสดง
อาจแสดงถวายเอง ถ้าไม่ใช่นักแสดงอาจหานักแสดงมาเล่นถวายก็ได้

การจัดพิธีหรือประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการบูชาพระบรมธาตุ เช่น การแห่ผ้าขึ้น
ธาตุในวันวิสาขบูชาและวันมาฆบูชาที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ในกรณีของการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วยสิ่งของนั้น สามารถที่จะจัด
จำแนกประเภทของสิ่งของได้หลายประเภท คือ (เลี่ยน สุวรรณศิริ .2545)

ประเภทแรก ดอกไม้เงินดอกไม้ทองและต้นไม้เงินต้นไม้ทอง มีทั้งที่เป็นเงินแท้
ทองแท้ที่ย้อมสีเงินและกระดาเงินกระดาทอง การจะเลือกประดิษฐ์ต้นไม้ชนิดใดก็ได้แล้วแต่ความ
เชื่อและศรัทธาว่าพืชชนิดใดเป็นมงคลแก่ตนมากที่สุด ส่วนมากที่นิยมนำมาบูชามักเป็นต้นไม้
สำคัญในพุทธศาสนา เช่น ดอกบัว ต้นโพธิ์ ต้นรัง หรือต้นไม้ที่เกี่ยวกับอาชีพของตนเอง ทำด้วย
จิตศรัทธาว่าต้นไม้ที่ถวายนั่นจะนำโชคดีมาสู่ตน เช่น ชาวนา นำต้นข้าวถวายเพื่อให้ปลูกข้าว
ได้ผลดี เป็นต้น

ประเภทที่สอง สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์เช่นเดียวกับต้นไม้ การจะเลือกนำสัญลักษณ์สิ่งใด
มาถวายพระธาตุก็มักมีความหมายต่างๆ กันไป ตามความเชื่อของผู้ถวาย เช่น นำเรือเงินเรือทอง
ถวาย เป็นสัญลักษณ์ว่าให้นาวาเงิน นาวาทองเหล่านั้นเป็นสิ่งนำสรรพสัตว์ทั้งหลายข้ามห้วง
วิภวสงสาร เป็นต้น

ประเภทที่สาม ปุชณียวัตถุ มงคลวัตถุ และเครื่องรางของขลังที่เป็นปุชณียวัตถุ มักเป็น
วัตถุทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ พระพิมพ์ พระบฏ มีทั้งเป็นทอง เงิน นาก สัมฤทธิ์
โลหะอื่นๆ และไม้มงคล วัตถุก็เป็นพวกเครื่องมือ เครื่องใช้ในพิธีต่างๆ เสร็จแล้วก็ถวายบูชา
พระธาตุหรือเครื่องใช้ของปุชณียบุคคลหรือสิ่งของที่ทำขึ้นเป็นมงคลโดยเฉพาะ เช่น ดำรายา คัมภีร์
เครื่องรางของขลัง เช่น พระเครื่อง ตะกรุด

ประเภทที่สี่ เครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับร่างกาย มีหลากหลายทั้งชนิดและรูปแบบ ทั้งของใช้ในครัวประเภทถ้วยโถโอชาม เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เข็มหมาก พาน ชัน อาวุธ เครื่องประดับต่างๆ มีทั้งเข็มขัด แหวน สร้อย ต่างหู กำไล จี้ รวมทั้งเครื่องยศต่างๆ และแม้กระทั่งสินสอดทองหมั้นที่เจ้าของบั้งเอิญตายลงเสียก่อนจะได้ใช้

ประเภทที่ห้า ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ ที่เป็นศิลปวัตถุก็เป็นพวกที่ผู้ถวายเป็นความศรัทธาและฝีมือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่คุณสามารถทำได้อย่างดีที่สุด เช่น งานแกะสลักที่ทำเองหรือของที่เป็นมรดกตกทอด โบราณวัตถุมีทั้งเทวรูป ขวานหิน ลูกปัดโบราณ และอื่นๆ

ประเภทที่หก สิ่งของที่แปลก มหัศจรรย์ สิ่งที่เกิดธรรมชาติที่ชาวบ้านไม่แน่ใจว่าจะ เป็นมงคลแก่ตนหรือไม่ ก็มักนำมาถวายบูชาพระธาตุ เช่น ไม้กลายเป็นหิน ไม้หีบผี และอื่นๆ

ส่วนการจาริกแสวงบุญนั้น พุทธศาสนิกชนนั้นถึงแม้จะอยู่ห่างไกลและเดินทางมายาก ลำบากแค่ไหนก็จะมาร่วมนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และร่วมทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตน ดังเช่น นางชื่น นุ่นสุข ซึ่งปัจจุบันอายุ 83 ปี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า บ้านคนอยู่ปากพนัง ในปี พ.ศ. 2474 เมื่อตอนอายุได้ 11 ปี พ่อแม่ และญาติได้เดินทางกับเรือพาย โดยเริ่มต้นที่บ้าน หัวดอน ตำบลขนานนาม อำเภopakพนัง โดยนั่งเรือล่องลงมาตามลำแม่น้ำปากพนัง ออกปากน้ำ ปากพนังถึงปากน้ำนคร เข้าคลองท่านครสู่คลองวัดศรีทวีหรือคลองท่ามอญในสมัยก่อนได้จอดเรือพักวัดท่ามอญ (ซึ่งปัจจุบันคือวัดศรีทวี) และต้องนั่งรถม้าไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยนำเงินทำบุญไปจำนวนหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นเงินจำนวนน้อย โดยอุทิศถวายด้วยกำลังทรัพย์ตามที่ตนมี (ชื่น นุ่นสุข, 2546)

จากการเดินทางไปสำรวจภาคสนามเกี่ยวกับร่องรอยของการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองของเมือง 12 นักษัตริย์แห่งพระบรมธาตุเจดีย์ที่พระธาตุสวี ซึ่งเป็นพระบรมธาตุเจดีย์ที่สร้างในท้องถิ่นอำเภอสวี จังหวัดชุมพร ที่มีการจำลองแบบจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชไปสร้างเพื่อเป็นศูนย์กลางของท้องถิ่นและขณะออกจากวัดพระธาตุสวีก็ได้พบบ้านของยายเซซ พันธุ์ทอง ซึ่งมีอายุ 93 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 1 ตำบลสวี อำเภอสวี จังหวัดชุมพร ซึ่งเมื่อถามถึงพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชก็ได้ให้สัมภาษณ์ว่าได้เคยไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชถึง 2 ครั้งด้วยกัน โดยครั้งแรกได้ไปกับบิดา ตอนที่ตนอายุยังไม่ถึง 10 ปี โดยนำของติดตัวไปคือผ้าถุง 2 ผืน ได้เดินทางไปทางรถไฟจ่ายค่าโดยสาร 90 สตางค์ต่อคน เมื่อไปถึงพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชแล้ว พบว่าพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความยิ่งใหญ่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้น เป็นสถานที่ที่มีบริเวณกว้างใหญ่ มีศาสนสถานมากมายใหญ่โต เป็นสถานที่ที่โอ้อ่ารู้สึกถึงความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ที่นั่นยายได้เห็นดอกไม้เงินดอกไม้ทอง

จำนวนมาก และยังเห็นสิ่งของอื่นๆ จำนวนมากที่พุทธศาสนิกชนจากที่ต่างๆนำมาถวาย ซึ่งได้เก็บรักษาไว้ในวิหารต่างๆ ตอนไปในครั้งนั้นบิดาของชายไม่ได้จัดเตรียมดอกไม้เงินดอกไม้ทอง หรือเครื่องสักการะอื่นๆ ไปบูชา แต่ก็ได้ใช้ดอกไม้สด รูปเทียน เป็นเครื่องสักการะบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช การไปครั้งนั้นแม้ว่ายังอยู่ในวัยเยาว์แต่ชายเซยก็มีความประทับใจและดีใจมากที่ได้เดินทางไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชในครั้งนั้น และคิดว่าหลังจากนั้นมาก็จะพยายามโดยตลอดที่จะไปนมัสการอีก ตามความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปทุกคน แม้ว่าจะเดินทางด้วยความยากลำบากแต่ก็ได้ถือปฏิบัติกันตลอดมาและเมื่อนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ได้กลับขากลับนี้มาทางหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยต้องขึ้นบนรถตลอดทางและคนแน่นมาก แคมยังถูกขโมยกระเป๋า ผ้าถุงอีกด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 ชายเซยก็ได้มีโอกาสได้ไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชอีกครั้งที่สอง โดยครั้งนี้ไปโดยทางเรือโดยไปขึ้นท่าที่ปากพนัง ส่วนขากลับได้เดินทางกลับโดยทางรถไฟผ่านมาทางสถานีชุมทางทุ่งสง ชายเซยได้กล่าวว่าในระยเวลานั้นผู้คนในแถบนี้และบริเวณอื่นๆ มักจะไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกันอย่างสม่ำเสมอและมักจะไปเป็นกลุ่ม ส่วนในปัจจุบันคนไม่ทราบว่าจะปรากฏประเพณีนี้ของคนในท้องถิ่นนั้นอยู่หรือไม่ ชายเซยได้บอกว่าตนเองเป็นคนชอบทำบุญสุนทานมีความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าได้ทำบุญเป็นประจำและก็ได้จัดปิ่นโตไปวัดทุกเช้า คิดว่าหากคนไม่มีเงินก็ไม่เป็นไรขอให้ได้ทำบุญก็เพียงพอ ในการทำบุญนั้นคนได้อธิษฐานว่าเกิดชาติหน้าขอให้ได้เกิดใกล้วัด เพื่อจะได้มีโอกาสได้ทำบุญอีกต่อไปทุกชาติและนึกถึงพ่อแม่ และญาติพี่น้องว่าให้ได้เกิดร่วมชาติเป็นลูกเป็นหลานกันอีกในทุกชาติตลอดไป (เซย พันธุ์ทอง , 2545)

ประเพณีปฏิบัติของการทำดอกไม้เงินดอกไม้ทอง ด้านแนวคิด วิธีทำ และวัสดุ

การอุทิศถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้น มีทั้งการตระเตรียมทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาจากท้องถิ่นของคนไม่ว่าจะใกล้ไกล ซึ่งส่วนใหญ่มักรวมกันเป็นคณะและบางครั้งคนบางกลุ่มก็เดินทางมาโดยไม่ได้นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาด้วย เพราะมีจุดมุ่งหมายที่ว่าจะจ้างช่างฝีมือที่ร้านที่มีชื่อเสียงในการทำงานฝีมือในด้านนี้แถบศูนย์กลางเมืองนครศรีธรรมราช คือ “ย่านท่าวัง” ให้ทำ (ชุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546)

ด้านวิธีคิดในเรื่องรูปแบบและคติความเชื่อนั้นก็ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างที่จะมีความประสงค์ต้องการรูปแบบใด ตามความต้องการตามความเชื่อของผู้ว่าจ้างเอง และราคารันนั้นก็ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้และความยากง่ายในการทำของแบบที่ออกแบบ (ชุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546)

ส่วนใหญ่ช่างที่ทำงานมักจะเป็นช่างที่จบจากโรงเรียนช่าง เป็นช่างที่มีฝีมือดี ทำงานได้ ฝีมือประณีต ช่างดังกล่าวไม่ได้เป็นผู้ติดต่อกับลูกค้าโดยตรง แต่จะรับจ้างจากทางร้านโดยทางร้าน จะเป็นฝ่ายติดต่อกับลูกค้าเอง ร้านดังกล่าวไม่ได้รับทำเฉพาะดอกไม้เงินดอกไม้ทอง แต่จะทำงาน ด้านฝีมือประเภทโลหะทุกชนิดและในย่านท่าวังดังกล่าวนี้ จะเป็นย่านที่มีร้านงานฝีมือประเภทนี้ อยู่มาก (ชุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546)

งานส่วนใหญ่ของช่างฝีมือของย่านท่าวังในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นงานของช่างที่มี ฝีมือจึงมีคุณภาพดี ประณีตงดงาม จึงเป็นที่รำลือและมีชื่อเสียงจึงเป็นที่นิยมแก่ผู้ว่าจ้าง โดยเฉพาะ งานทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่มีความงดงาม โดยสามารถทำได้ตามความต้องการของลูกค้าทุก รูปแบบทุกรูปทรง ทั้งการประดิษฐ์เป็นรูปต่างๆ จึงเป็นที่นิยมแก่ผู้ที่ต้องการประดิษฐ์ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองอุทิศถวายพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเป็นอย่างยิ่ง บางครั้งถึงขนาดที่พุทธ ศาสตนิกรชนชาวมาเลเซียได้มาว่าจ้างช่างจากย่านท่าวังประดิษฐ์ดอกไม้เงินดอกไม้ทองไปถวาย พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วย (ชุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546)

นายชุ่ม สุวรรณทิพย์ (ชุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ท่านเป็นช่างทำ เครื่องเงินเครื่องทองและเครื่องถมที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ในอดีตได้เคยทำต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง เพราะมีผู้มาว่าจ้าง ซึ่งได้แก่กลุ่มชาวบ้านที่อยู่ต่างอำเภอมาน่าว่าจ้างให้ทำเพื่อนำไปสักการบูชา พระบรมธาตุเจดีย์ด้วยความเชื่อในภพหรือชาติหน้าและศรัทธาในองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็น อย่างยิ่ง รูปแบบที่เคยทำนั้นมีหลากหลายแต่ที่มากเป็นพิเศษ ก็คือ ต้นโพธิ์เงิน ต้นโพธิ์ทอง และที่ เคยทำร่วมกับเพื่อนๆ ร่วมอาชีพได้ทำเป็นรูปดินหมาก มีใบหมาก ลูกหมาก และกาบหมากด้วย ความสูงประมาณเมตรกว่า ปัจจุบันเก็บอยู่ในพิพิธภัณฑสถานวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังมีต้นไม้อื่นๆ ที่มีดอกเป็นรูปดอกไม้ตามจินตนาการของ ผู้ว่าจ้างหรือผู้ประดิษฐ์เอง ซึ่งทำด้วยเงินและทำด้วยทองทำอยู่หลายต้นด้วยกัน และจากการ สัมภาษณ์นายชุ่มได้กล่าวว่กลุ่มชาวบ้านที่มาน่าว่าจ้างให้ทำต้นไม้เงินต้นไม้ทองนี้ ทำด้วยความศรัทธา ยิ่งตัวท่านเองพลอยปลื้มปิติไปกับการทำบุญครั้งนี้ จึงได้ประดิษฐ์ต้นไม้ด้วยความตั้งใจและฝีมือ ประณีตและใช้วัสดุในการทำจนหมดไม่เศษชั๊กเก็บเอาไว้เป็นของตนเองเลย

การทำต้นไม้เงินต้นไม้ทองนี้ นายชุ่ม สุวรรณทิพย์ (ชุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546) ได้กล่าวไว้และสรุปได้ว่ารูปแบบของต้นไม้เงินต้นไม้ทองนี้อยู่ที่ผู้ว่าจ้างบอกมา แล้วช่าง ผู้ทำก็จะใช้กระดาษทำเป็นรูปจำลองให้ดูว่าใช่แบบที่ต้องการหรือไม่ เพื่อจะได้ทำได้ถูกต้องตามที่ ต้องการ ส่วนน้ำหนักของเงินและน้ำหนักของทองนั้นก็อยู่ที่ผู้ว่าจ้างให้ทำจำนวนเท่าไรก็ได้ ช่างก็ จะทำให้ตามน้ำหนักของเงินและทองที่มีอยู่นั้นได้

การประดิษฐ์นั้นนายซุ่ม (ซุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546) กล่าวว่าเมื่อได้รูปแบบตามที่ต้องการแล้วตนและช่างคนอื่นๆ ก็จะลงมือทำดังนี้

การทำต้นไม้เงิน ก็จะใช้วัสดุเป็นเงินแท้ๆ (เงิน 100 เปอร์เซ็นต์) อุปกรณ์ที่ใช้มีกรรไกร ค้อน ลวดเส้นเล็กยาวประมาณ 5 นิ้ว และเครื่องเชื่อม การทำนั้นเริ่มจากการนำเงินที่มีอยู่มากๆ ด้วยก้อนเบาๆ ตีจนเป็นแผ่นได้ขนาดกว้างยาวเป็นรูปสี่เหลี่ยม แล้วให้ก้อนทุบเบาๆ อีกทีหนึ่งเพื่อปิดรอยขรุขระที่เกิดจากก้อนทุบครั้งแรก จากนั้นก็เอาแผ่นเงินที่ทุบนั้นมา้วนเป็นทรงกลมให้อยู่ในลักษณะฐานกว้างปลายเรียว (เหมือนอย่างต้นไม้) แล้วใช้เครื่องเชื่อมเชื่อมให้ติดกันยาวตลอดค่อไปใช้กรรไกรตัดจากส่วนปลายลงมาเป็นแฉกๆ ยาวประมาณครึ่งต้นเพื่อทำเป็นกิ่งต้นไม้และใช้กรรไกรตัดเป็นแฉกย่อยๆ ซอยลงมาจากกิ่งต้นไม้ให้เป็นก้านใบไม้เพื่อติดใบ (ใบโพธิ์) จากนั้นก็ใช้กรรไกรตัดแผ่นเงินที่ตีเป็นแผ่นบางๆ มาตัดเป็นรูปใบโพธิ์แต่มีโคนก้านใบมีขนาดกว้างกว่าธรรมดา เพื่อให้สามารถห่อเป็นทรงกลมๆ ได้ เพื่อทำเป็นกระเปาะแล้วนำไปสวมกับต้น ใบ กิ่ง ใบที่ตัดเป็นแฉกๆ ไว้แล้ว เมื่อสอดเสร็จแล้วก็พับส่วนปลายของแฉกที่เป็นกิ่งใบมาแนบสนิทกับโคนใบ แล้วบีบด้วยมือหรือใช้คีมบีบให้แน่นก็ได้ใบก็จะไม่หลุดออก และได้รูปทรงที่สวยงามทำอย่างนี้ไปตลอดจนได้ใบไม้ กิ่งไม้ เพียงพอกับความต้องการแล้วสวยงาม หากต้องการตกแต่งลวดลายที่ใบไม้ กิ่งไม้ หรือลำต้นก็สามารถใช้ลวดเส้นเล็กๆ ขีดเป็นเส้นที่ใบไม้ กิ่งไม้ หรือลำต้นได้ทำให้สวยงามขึ้นและทำได้ไม่ยาก

ส่วนการทำต้นไม้ทองก็ใช้วิธีเดียวกัน เพียงแต่เปลี่ยนจากเงินมาเป็นทองเท่านั้น ขั้นตอนการทำอาจทำได้ยากกว่า เนื่องจากการใช้ทองคำบริสุทธิ์ 100 เปอร์เซ็นต์มาทำนั้นจะอ่อนมากจัดรูปทรงได้ยากและบอบบางมากกว่า เมื่อทำไว้นานๆ ไปรูปทรงที่จัดไว้ก็จะลึบหรือหลุดร่วงหรือเสียรูปทรงไป หากไปตั้งไว้แล้วกระทบกับต้นไม้อื่นๆ ดังนั้นการทำต้นไม้ทองจึงมักจะใช้เงินเป็นแกนประดิษฐ์เป็นลำต้นเป็นกิ่งใบ ก้านใบ และดอกไม้ แล้วก็ใช้วิธีนำทอง (100 เปอร์เซ็นต์) มาทาไว้ ซึ่งดูสวยงามเพราะเป็นสีทองและรูปทรงแข็งแรง ซึ่งวิธีการทำด้วยทองนั้นก็ยังมีขั้นตอนการทำ คือ นำทองที่จะใช้สำหรับทามาใส่เบ้าไว้ เบ้านี้ทำด้วยดินเผาเคลือบปากกว้าง 5 นิ้ว ความสูงประมาณ 6 นิ้ว นำไปวางบนไฟให้ร้อน แล้วใช้คีมคีบขึ้นมาวางบนโต๊ะที่จะใช้ทำงานนี้ จากนั้นก็นำทองที่ต้องการใช้เทลงในเบ้าหลอมนั้นพร้อมด้วยสารปรอท เพื่อให้เหลวและละลายจากนั้นก็เอามากรองด้วยผ้าขาวบางกรองเอาทองขึ้นมา เพื่อจะให้มียลักษณะเหมือนเม็ดทรายเล็กๆ อยู่ในผ้าขาวบาง แต่ก็ยังมีสารปรอทปนอยู่บ้าง จากนั้นก็นำมาบีบให้เป็นเนื้อเดียวกันใส่ลงในเบ้าหรือภาชนะที่จะใช้บรรจุทองเหล่านั้น จากนั้นก็ใช้ลวดทองแดงมาจุ่มทองแล้วไปทำต้นไม้ที่ต้องการให้เป็นสีทอง เช่น ทาที่ลำต้น กิ่ง ก้าน ใบ ซึ่งก็เหมือนกับทำด้วยทอง 100 เปอร์เซ็นต์ แต่มีแกนเป็นเงินแทนมีทองหุ้มอยู่ด้านนอก ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่าแกนที่จะ

ใช้ทองเท่านั้นจะใช้เฉพาะเงินเท่านั้น หากใช้วัสดุอื่น เช่น อลูมิเนียมจะใช้ไม่ได้ เพราะเมื่อถูกความร้อนจะละลายเสียรูปทรงไป (ชุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546)

การทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองนั้น ช่างที่เชี่ยวชาญย่อมมีความรู้ในการทำอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นจะประดิษฐ์ชิ้นงานเป็นแบบไหนอย่างไร ทั้งตามต้นแบบที่นำมาให้ดูทั้งที่ร่างแบบในกระดาษหรือการบอกเล่าด้วยปาก ช่างก็ย่อมใช้ความรู้ความสามารถทำออกมาได้ โดยไม่มีเทคนิคที่ตายตัวและเป็นเทคนิคเฉพาะตัวของช่างแต่ละคนไป โดยในชิ้นงานใน 1 รูปแบบช่างแต่ละคนอาจทำด้วยวิธีที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของช่างแต่ละคน (ชุ่ม สุวรรณทิพย์, 2546)

สำหรับช่างทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองในจังหวัดอื่นๆ นั้น จากการเดินทางไปสำรวจตามสถานที่ที่มีการบันทึกไว้ที่ฐานของดอกไม้เงินดอกไม้ทองว่าเป็นแหล่งที่อยู่ของผู้นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวายพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชพบว่าในที่อื่น นอกเหนือจากจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น มีช่างที่มีความสามารถและได้ทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองนำมาถวายพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช หากแต่ได้เหลือเพียงเรื่องราวที่มีการจดจำสืบทอดมาเท่านั้น เพราะช่างเหล่านั้นที่เคยทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชได้ล้มหายตายจากไปแล้ว และมีได้มีผู้ใดสืบทอดการทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองอีก แต่ปัจจุบันยังไม่มีคนที่สามารถบอกถึงเรื่องราวในอดีตนี้ได้และถ่ายทอดให้ฟังว่า ช่างทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองตระกูลเมืองเพชรบุรีที่เคยทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้น เป็นตระกูลช่างทองเมืองเพชรบุรีที่มีชื่อเสียงเป็นอันดับหนึ่งถึงกับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งเสด็จประพาสเมืองเพชรบุรี ได้เสด็จมาที่วัดใหญ่สุวรรณารามและพระองค์ทรงชมเชยช่างทองเหล่านั้น (พระครูวัชรสารคุณ, 2545) หรือตอนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามราชกุมารี ทรงบูรณะปราสาทราชวังในกรุงเทพมหานครก็ทรงโปรดให้ช่างทองเมืองเพชรบุรีไปทำ หากแต่ปัจจุบันช่างทองเมืองเพชรบุรีที่ทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้น ไม่ปรากฏว่าเหลืออยู่หรือมีการสืบทอดโดยผู้ใด (พระครูวัชรสารคุณ, 2545) และในอดีตการยกขบวนดอกไม้เงินดอกไม้ทองจากเพชรบุรีไปถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้นต้องมีพระสงฆ์เดินทางไปด้วยเสมอ (พระครูวัชรสารคุณ, 2545) ส่วนช่างทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองอีกแห่งที่พบในจารึกที่ฐานของดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่มีผู้ถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชในอดีตกาล คือ ช่างทองจากเมืองปัตตานี จากการสืบค้นพบว่าปัจจุบันไม่มีช่างทองที่ทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองโดยเฉพาะหลงเหลืออยู่ ช่างทองในปัจจุบันก็ไม่มีผู้ใดเคยทำดอกไม้เงินดอกไม้ทอง (อรุณรัตน์ จุฑาทิพย์รัตน์, 2545) แหล่งเดิมที่มีการทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้นอยู่ที่ถนนปัตตานีภิรมย์ใน

ตัวเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และสถานที่แห่งนี้ในอดีตยังเป็นแหล่งที่มีการใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบการตีโลหะแบบเก่าหรือแบบดั้งเดิมที่มีการให้ความร้อนแบบใช้ถ่านหิน แต่ปัจจุบันแหล่งดั้งเดิมเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไป และถูกแทนที่โดยการผลิตเครื่องเงินเครื่องทองแบบสมัยใหม่ และช่างที่มีอยู่นั้นไม่มีผู้ใดเคยทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเลยและไม่เคยทราบวิธีทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองในครั้งอดีตเลย

ในปัจจุบันนี้การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โดยการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองของพุทธศาสนิกชนยังคงดำรงอยู่เช่นเดียวกับที่เคยเป็นมา และพุทธศาสนิกชนเหล่านั้นก็ยังคงหมายรวมถึงพุทธศาสนิกชนจากแดนไกล คือ ทั้งจากบริเวณตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างของคาบสมุทรมาลายู ซึ่งเคยเป็นดินแดนในปกครองของรัฐนครศรีธรรมราชในระบบเมืองสิบสองนักษัตรมาก่อน แม้ว่าการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชอาจจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิมบ้าง แต่ก็ยังคงมีการกระทำกันอย่างสม่ำเสมอและบางส่วนได้มีความหนักแน่นและจริงจังมากยิ่งขึ้น อาทิ ในแทบทุกปีจะมีพุทธศาสนิกชนในประเทศมาเลเซียและประเทศสิงคโปร์รวมกลุ่มกันเข้าแล้วจัดทำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมากระทำสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชในโอกาสที่เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันอื่นๆ ความแตกกลุ่มนั้นๆ จะเห็นสมควร ซึ่งกลุ่มพุทธศาสนิกชนที่รวมตัวกันเข้าในลักษณะนี้จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะพุทธศาสนิกชนในประเทศทั้งสองนี้ยังคงสืบทอดประเพณีการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสืบต่อกันมา (พระภิกษุสุพรรณ เดชพล, 2545)

ในขณะที่เดียวกันการขยายตัวและการพัฒนาขึ้นของการคมนาคมภายในคาบสมุทรมาลายูที่ต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ได้ส่งผลให้การเดินทางเพื่อการจาริกแสวงบุญในสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาแห่งนี้กลายเป็นจุดหมายปลายทางของการจาริกแสวงบุญของพุทธศาสนิกชนในประเทศทั้งสอง ในการจาริกแสวงบุญดังกล่าวนี้มีทั้งที่มาเป็นหมู่คณะและมาโดยเอกเทศจึงมีอยู่อย่างสม่ำเสมอที่ผู้จาริกแสวงบุญเหล่านั้นได้นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมากระทำสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วย แต่ปรากฏการณ์ที่เห็นได้เป็นประจำทุกวันและนับวันจะเพิ่มขึ้นโดยลำดับ คือ การที่พุทธศาสนิกชนเหล่านั้นได้ถวายเงินและสิ่งมีค่าที่คิดว่ามาต่อพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชแทบทุกกลุ่มและทุกคน อันอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการคลี่คลายอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชนเหล่านั้นจากคติการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทองไปสู่การบูชาด้วยเงินและสิ่งของมีค่า ดังกรณีที่พระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งได้เคยพาพุทธศาสนิกชนชาวจีนจากประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ ไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ซึ่งในการไปในครั้งนั้นพุทธศาสนิกชนชาวจีนเหล่านี้ไม่ได้เตรียมสิ่งของใดมาเพื่อนำมานมัสการโดยเฉพาะ หากแต่มีการซื้อสินค้าในตลาดนครศรีธรรมราชไปท่อมองค์พระบรม

ชาตเจดีย์และมีการถอดของมีค่าที่นำติดตัวไปเพื่อประดับร่างกายออกและใช้อุทิศถวายแด่พระบรมชาตเจดีย์นครศรีธรรมราชในตอนนั้น (พระภิกษุสุพรรณ เดชพล, 2545) จึงสามารถบอกได้ว่า ประเพณีการจาริกแสวงบุญมาสู่พระบรมชาตเจดีย์นครศรีธรรมราชยังคงอยู่ หากเพียงแต่มีการเปลี่ยนรูปไปบ้าง ทั้งนี้ก็ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนไปนั่นเอง

การถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมชาตเจดีย์นครศรีธรรมราชเป็นประเพณีที่มีมาเป็นเวลาช้านานที่มาจากพุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศ ซึ่งเป็นผลมาจากความเคารพศรัทธาอย่างแนบแน่นลึกซึ้งของพุทธศาสนิกชน ที่มีต่อพระบรมชาตเจดีย์นครศรีธรรมราชและยังคงมีการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองจนถึงยุคปัจจุบัน หากแต่ถ้ามองในยุคหลังนี้การถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองนั้นมีความเปลี่ยนแปลงจากที่เคย ดังเช่น ได้ลดความหรรษาฟุ่มเฟือยลงทั้งรูปแบบและวัสดุ และเน้นความเรียบง่ายและใช้วัสดุที่ไม่เน้นความมีค่ามีราคาเหมือนยุคอดีต ทั้งนี้หากเราลองมองสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปก็จะทำให้ทราบว่าสภาพสังคมในปัจจุบันมีผล ทำให้ประเพณีการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองเปลี่ยนไป ในสังคมปัจจุบันนั้นประเทศของเราได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกที่เปลี่ยนไปเป็นยุควัตถุนิยมซึ่งมีการให้ความสำคัญแก่วัตถุไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ระบบความเชื่อดั้งเดิมเท่าสมัยอดีต ในปัจจุบันมีสิ่งของเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยและมีความจำเป็นต่อชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างมาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องใช้เงินเป็นตัวแลกเปลี่ยนทุกคนจึงมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินมากขึ้นกว่าสมัยอดีตที่มีชีวิตอย่างเรียบง่าย ชีวิตในอดีตผูกพันกับระบบความเชื่อความศรัทธา คือมีการให้ความสำคัญในด้านของจิตใจมากกว่าวัตถุ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นมูลเหตุไปสู่การถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมชาตเจดีย์นครศรีธรรมราช ซึ่งในยุคอดีตพุทธศาสนิกชนได้ถวายสิ่งของที่ดีที่สุดในคณมีและมีการประดิษฐ์อย่างประณีตบรรจง พร้อมทั้งมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าในการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมชาตเจดีย์นครศรีธรรมราช แต่จากสภาพปัจจุบันที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ในยุคหลังหรือยุคปัจจุบันความเลื่อมใสศรัทธาในสถาบันศาสนาได้ถูกกระแสวัตถุนิยมเข้าแทนที่ การถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมชาตเจดีย์นครศรีธรรมราชจึงมีจำนวนลดน้อยลงและมีรูปแบบที่เรียบง่ายใช้วัสดุที่มีค่า มีราคาน้อยลง ตามสภาพสังคมปัจจุบันที่เป็นอยู่ ดังนั้นจึงสามารถมองภาพสะท้อนสภาพสังคมแต่ละยุคสมัยได้โดยอาศัยการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของศิลปวัตถุ เช่น ดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่มีผู้นำมาถวายแด่พระบรมชาตเจดีย์นครศรีธรรมราชที่ปัจจุบันได้เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช